

ขุมปัญญาจากชาดก

พระธรรมกิตติวงศ์

(ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต)

Dhammaintrend ร่วมเผยแพร่และแบ่งปัน

พุทฺธรัตนํ ฌมฺมรัตนํ สงฺฆรัตนํ
เอตสฺส อานูภาเวน
สพฺพทฺฤชา อุปทฺทวา
อนฺตรายา จ นสฺสนตุ
สพฺพโสติ ภาวนตุ เต ฯ

ด้วยเมตตาธรรม

จาก

พระธรรมกิตติวงศ์

คำนำ

ชาดก คือเรื่องราวหรือชีวประวัติในชาติก่อนๆ ของพระพุทธเจ้า สมัยที่พระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมี เพื่อตรัสรู้อยู่ พระพุทธเจ้าทรงนำมาเล่าให้พระสงฆ์ฟังในโอกาสต่างๆ ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นๆ ชาดกนี้มีการรวบรวมไว้ในพระไตรปิฎก ๒ เล่ม ในจำนวน ๔๕ เล่ม คือเล่มที่ ๒๗ กับเล่มที่ ๒๘ แต่ท่านรวบรวมเก็บไว้ในพระไตรปิฎกเฉพาะถ้อยคำที่เป็น “พระคาถา” หรือถ้อยคำที่เป็นร้อยกรองประเภทฉันทลักษณ์เท่านั้น ส่วนเนื้อหารายละเอียดของเรื่อง มีปรากฏอยู่ในหนังสือ “อรรถกถาชาดก” ซึ่งมีทั้งหมด ๑๐ เล่มด้วยกัน

ถ้อยคำที่เป็นพระคาถาชาดกในพระไตรปิฎกนั้น มิใช่น้อยที่เป็นคติธรรมและเป็นสัจธรรมสอนใจและกินใจ สำหรับเป็นข้อคิดประจำตัว เป็นแนวทางดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี **นับว่าเป็นธรรมรัตนะเป็นขุมทรัพย์ทางปัญญา ที่ล้ำค่าสุดจะประมาณได้**

ในวาระดิถีปีใหม่ของทุกปี ได้เคยจัดพิมพ์หนังสือเล่มหนึ่ง เพื่อมอบให้แก่เพื่อนสหธรรมิกและญาติโยมผู้มีอุปการะ รวมทั้งท่านที่สนิทสนมคุ้นเคย แทนบัตร ส.ค.ส. ซึ่งเป็นที่นิยมกัน ในปี พ.ศ.๒๕๔๑ นี้ก็เหมือนกับปีก่อนๆ คือ ได้รวบรวมพระคาถาชาดกที่เป็นขุมทรัพย์ทางปัญญาจากพระไตรปิฎกไว้เกือบ ๕๐๐ บท แล้วแปลเป็นสำนวนไทยที่อ่านเข้าใจง่ายสำหรับคนทั่วไป แต่ก็ไม่ทิ้งร่องรอยสำนวนบาลีเก่าเสียเลยทีเดียว ตั้ง

ชื่อเรื่องว่า “ชมปัญญาจากชาติ” พิมพ์สำหรับแจกเป็นธรรมบรรณาการตลอดปี พ.ศ.๒๕๔๑ แต่การพิมพ์ครั้งแรกนี้ได้คัดพิมพ์ประมาณ ๓๐๐ บทเท่านั้น เพราะถ้าพิมพ์ทั้งหมด หนังสืออาจหนาเกินไป ไม่สะดวกแก่การพกพา หรือหากจะพิมพ์เป็น ๒ เล่ม ก็คงไม่สะดวกแก่การค้นคว้าอีก จึงดำริว่าจะได้จัดพิมพ์รวมเล่มเป็นฉบับสมบูรณ์ในโอกาสอื่นต่อไป

ในการพิมพ์ครั้งนี้ได้รับความช่วยเหลือในการจัดทำรูปเล่มและอำนวยความสะดวกจากหลายท่านด้วยกัน ขอสงวนนามที่จะต้องเอ่ยถึง ขออนุโมทนาขอบคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ และหวังว่าหนังสือที่อยู่ในมือท่านนี้คงจะอำนวยความสะดวกไม่ทางใดทางหนึ่งแก่ท่านตามสมควร

ขอถวายหนังสือนี้เป็นพุทธบูชาแด่
องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อประ-
โยชน์แก่ปัญญาบารมีในอนาคตกาลสืบไป.

พระธรรมกิตติวงศ์

(ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต)

วัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง

กรุงเทพฯ ๑๐๑๕๐

๒๐ ธันวาคม ๒๕๔๐

สารบัญ

ว่าด้วยเรื่อง	หน้า
๑. คุณธรรม บุญ บาป.....	๙
๒. ชีวิต ความตาย.....	๕๒
๓. บุรุษ สตรี.....	๖๙
๔. กิเลส.....	๗๙
๕. ทาน-การเสียสละ.....	๙๑
๖. ความเพียรพยายาม.....	๑๐๐
๗. การครองเรือน-ครอบครัว.....	๑๐๗
๘. วาจา-คำพูด.....	๑๒๕
๙. การคบหา-เพื่อน.....	๑๓๕
๑๐. พาล-บัณฑิต.....	๑๖๖

๑๑. กัตัญญ-อกัตัญญ.....	๑๘๖
๑๒. มิตร-คัตฐ.....	๒๐๗
๑๓. ปัญญา-ความรู้.....	๒๑๙
๑๔. บุคคล.....	๒๓๙
๑๕. การปกครอง-ผู้นำ.....	๒๘๖

๑. คุณธรรม บุญ บาป

สีลํ กิเรว กุลยานํ
สีลํ โลก อนุตฺตรํ ฯ

ได้ยินมาว่า ศิลเป็นสิ่งที่ดีงาม
ศิลเป็นสิ่งที่เยี่ยมยอดในโลก

ที่มา : สีลวิมังสชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๘๖

เอวี่ สจิดตมนรฤเช สติยา
ปตฤมานิ ทิลิ์ อคตปุพพิ์ ฯ

ผู้ปรารณนจะไปยังทิตทงที่ยั้งไม่เคยไป
จ้ต้องมีสติ รักษัจิตขงตนไว้ให้ดี

ที่ม้ : เตลปัตตช้คค ขุ.ช้. ๒๗/๙๖

น ตํ ชิตํ สารุ ชิตํ
ยํ ชิตํ อวชิยยติ
ตํ โข ชิตํ สารุ ชิตํ
ยํ ชิตํ นาวชิยยติ ฯ

ช่วยชนะใด ยังกลับแพ้ได้
ช่วยชนะนั้น มิใช่ช่วยชนะที่แท้จริง
ช่วยชนะใด ไม่กลับแพ้อีก
ช่วยชนะนั้นแล เป็นช่วยชนะที่แท้จริง

ที่มา : กุฑทาลชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๓๐

ตถเวกสฺส กลฺยาณํ
ตถเวกสฺส ปาปกํ
ตสฺมา สพฺพํ น กลฺยาณํ
สพฺพํ วาปี น ปาปกํ ฯ

เหตุอย่างเดียวกันนั้นแหละ อาจเป็นผลดีสำหรับคนหนึ่ง
แต่เป็นผลร้ายสำหรับอีกคนหนึ่ง
ดังนั้น เหตุต่างๆ ใช้ว่าจะเป็นผลดีไปเสียทั้งหมด
และก็ใช้ว่าจะเป็นผลร้ายไปเสียทั้งสิ้น

ที่มา : อลิลักษณ์ชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๒๖

อกุโธเรน ชินเ โกรธ
อสาธุ์ สาธุณา ชินเ
ชินเ กทริยั ทาเนน
สจเจนาลิกวาทินั ฯ

ฟังชนะคนโกรธ ด้วยความไม่โกรธ
ฟังชนะคนไม่ดี ด้วยความดี
ฟังชนะคนตระหนี่ ด้วยการให้
ฟังชนะคนเหลวไหล ด้วยความจริง

ที่มา : ราโชวาทชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๕๒

ยมฺหิ สจฺจฉฺฉ ฌมฺโม จ
 อหฺิงสา สณฺณมโม ทโม
 เอตทริยา เสวนฺติ
 เอตํ โลกํ อนามตํ ฯ

สัจจะ ความสัตย์ ๑ ธรรม ความดี ๑
 อหิงสา ความไม่เบียดเบียน ๑ สันุญฺมะ
 ความสำรวมระวัง ๑ ทมะ ความข่มใจได้ ๑
 มีอยู่ในผู้ใด อารยชนย่อมนคบหาผู้นั้น
 คุณธรรมเหล่านี้ เรียกกันในโลกว่า
 อนามตธรรม - ธรรมที่ไม่ทำให้ตาย

ที่มา : อุปสาพหกชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๘๒

กาลโหล่ ฆสดี ภูตานิ
สพพานอว สหตตนา ฯ

กาลเวลา ย่อมกินสัตว์ทั้งปวง
รวมทั้งตัวมันเองด้วย

ที่มา : มูลปริยายชาดก ขุ.ชา.๒๓/๓๔๐

น หิ ชีวเต อาลัย กุพพมานโน
สุโร กยิรา สุรกีจจํ กทาจิ ฯ

แท้จริง คนเราไม่ควรเสียดายชีวิต
บางครั้ง ก็ต้องกล้าหาญทำกิจที่ผู้กล้าจะพึงทำ
(เมื่อยังเสียดายชีวิต ก็ไม่ควรหาญกล้าทำกิจ
ที่ผู้กล้าเขาทำกัน)

ที่มา : ชุโรปปชาดก ขุ.ชา. ๒๓๗/๓๙๖

อเทยฺยเอสฺ ททํ ทานํ
เทยฺยเอสฺ นนฺปปเวจฺจติ
อาปาสฺ พุยฺสนํ ปตฺโต
สหายํ นาริกจฺจติ ฯ

ให้ของแก่คนที่ไม่ควรให้
คน que ควรให้ กลับไม่ยอมให้
เมื่อได้รับความวิบัติเพราะอันตรายต่างๆ
จะไม่ได้เพื่อนช่วยเหลือ

ที่มา : มหาอัสสาโรหชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๕๐๖

ยฉฺหิ กยิรา ตฉฺหิ วเท
ยํ น กยิรา น ตํ วเท
อกโรนฺตํ ภาสมานํ
ปริชานนฺติ ปณฺทิตา ฯ

ทำสิ่งใดได้ จึงค่อยพูดถึงสิ่งนั้น
ทำสิ่งใดไม่ได้ อย่าพูดถึงสิ่งนั้น
คนที่ทำไม่ได้ ดีแต่พูดนั้น
พวกคนฉลาดเขากำหนดรู้ได้

ที่มา : สัจจชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๕๗๙

**สุขํ นีรสา สุปติ
อาสา พลวตี สุขชา ฯ**

เมื่อขจัดความหวังออกได้ ก็หลับสบาย
เพราะความหวังที่เป็นผลสำเร็จ จึงจะนำสุขมาให้

ที่มา : สิวิมังสชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๖๒๐

โมฆา ชาติ จ วนุโณ จ
ลีลเมว กิรุตตม
ลีเลน อนุเปตสส
สฺเตนตฺโถ น วิชชติ ฯ

ชาติชั้นวรรณะก็เปล่าประโยชน์
ได้ยินมาว่า ศิลเท่านั้นประเสริฐสูงสุด
เมื่อไม่ประกอบด้วยศีลเสียแล้ว
วิชาความรู้ก็ไม่มีประโยชน์

ที่มา : ลีลวิมังสชาติก ขุ.ชา. ๒๗/๗๖๗

น เวทา สมปรายาย
น ชาติ นปี พนฺธวา
สกณฺจ ลีลสํสฺสุทฺธํ
สมปรายสุชาวหํ ฯ

ความรู้ ชาติกำเนิด และพวกพ้อง
ก็นำความเป็นใหญ่และความสุขมาให้ในชาติหน้าไม่ได้
ศีลที่บริสุทธิ์ของตนเท่านั้น
นำความสุขมาให้ในชาติหน้าได้

ที่มา : ลีลวิมังสชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๗๗๐

ธมฺโม รหฺโต อกทฺทโม
 ปาปํ เสทมฺลนฺติ วุจฺจติ
 สีสฺลญฺจ นวํ วิเลปนํ
 ตสฺส คนฺโธ น กทาจิ ฉิขฺชติ ฯ

ธรรม ท่านกล่าวว่า เป็นห้วงน้ำที่ไร้ม
 บาบ ท่านกล่าวว่า เป็นเหมืองโคลและมลทิน
 คีล ท่านกล่าวว่า เป็นเครื่องสำอางใหม่ๆ
 กลิ่นของคีล ย่อมไม่จางหาย ไม่ว่าเวลาใด

ที่มา : ตถุณทิลชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๔๓๓

อปฺปิจฺฉา อปฺปิจฺฉินฺตยา
อวิทุรคฺคฺคเนน จ
ลทฺธาลทฺธเรณ ยาเปนฺโต
ธฺฎฺโกล เตนสฺสมิ วายส ฯ

ต้องการอาหารแต่น้อย ๑ คิดแต่น้อย ๑
เดินทางไม่ไกล ๑ ดำรงชีพด้วยสิ่งที่ได้ๆ มา ๑
ทั้งหมดนี้ ทำให้ข้าพเจ้าอ้วนท้วนแข็งแรง

ที่มา : วัฏฏกชาดก ๒๓๗/๙๗๓

กัจจนกาเล กัจจนสโท
โย กัจจัน นาทิวตตติ
ส กัจจนนตัม สุขัม อีโร
โยคัม สมธิกจจติ ฯ

ถึงคราวลำบาก ก็ทนลำบากได้
ไม่ย่อท้อต่อความลำบาก
ผู้นั้นจัดว่าเป็นปราชญ์ ย่อมได้รับความสุข
ซึ่งเป็นปลายทางแห่งความลำบาก

ที่มา : อินทริยชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๒๐๒

ทกข์ คหปต์ สารุ
สํวักขชญจ โภชนํ
อหาโส อตถลาภสุ
อตถพฺยาปตฺติ อพฺยโถ ฯ

สำหรับคฤหัสถ์ ความขยัน เป็นความดีขั้นต้น
ได้โภชนาหารแล้วแบ่งปันไป เป็นความดีขั้นสอง
ได้ลาภผลแล้วไม่ระเริงใจ เป็นความดีขั้นสาม
ถึงความวิบัติ ก็ไม่เดือดร้อนใจ เป็นความดีขั้นสี่

ที่มา : อินทริยชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๒๐๔

ทีเนน พรหมจริเยน
ขตติเย อุปปชชติ
มชฺฉิเมน จ เทวตฺตํ
อุตฺตเมน วิสฺสุชฺฉติ ฯ

เข้าถึงความเป็นกษัตริย์ได้ ด้วยพรหมจรรย์อย่างต่ำ
เข้าถึงความเป็นเทวดาได้ ด้วยพรหมจรรย์อย่างกลาง
ย่อมบริสุทธิได้ ด้วยพรหมจรรย์อย่างสูง

ที่มา : อาทิตตชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๒๑๕

อปฺปมฺปิ เจ นิพฺพตฺติ ภูณฺชติ ยถิ
อสาหเสน อปรุพชาติ
พลณฺจ วณฺโณ จ ตทสฺส โหติ
น ทิ สพฺโพ อาหารมเยน วณฺโณ ฯ

ถึงแม้จะบริโภคอาหารที่จี๊ดจ๊าดเพียงเล็กน้อย
แต่ไม่เบียดเบียนใคร ด้วยการกระทำที่ต่ำช้า
ก็มีกำลังและผิวพรรณงดงามได้
ผิวพรรณจะผุดผ่อง เพราะอาหารอย่างเดียวก็หาไม่

ที่มา : จักรกวางชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๓๑๒

ปาณาติปาตา วิรمام สพฺเพ
 โลเก อทินฺนํ ปริวชชยาม
 อมชฺชปา โนปิ มุสา ภณาม
 ตสฺมา หิ อมฺหํ ททรา น มียฺเยเร ฯ

พวกเราทุกคน เว้นจากการฆ่าสัตว์
 เว้นจากการลักทรัพย์ ไม่ดื่มสุรา และไม่พูดเท็จ
 เพราะฉะนั้นแล พวกเราจึงไม่ตายแต่ยังหนุ่มยังสาว

ที่มา : มหาธรรมปาลชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๔๔๖

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี
ธมฺโม สฺวจินฺโน สุขมาวหาติ
เอसानิสฺโส ธมฺเม สฺวจินฺเณ
น ทุคฺคตี คจฺจติ ธมฺมจารี ฯ

ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมเป็นปกติ
ธรรมที่บุคคลประพฤติดีแล้ว นำความสุขมาให้
นี่เป็นอานิสงส์แห่งศีลที่ประพฤติดีแล้ว
ผู้ที่ประพฤติธรรมเป็นปกติ ย่อมไม่ถึงทุคติ

ที่มา : มหาธรรมปาลชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๔๕๐

น เว นินทา สุปริวัชชยาถ
 นานา ชนา เสวิตพฺพา ชนินฺท
 เยเนว เอโก ลภเต ปสฺสํ
 เตเนว อญฺเฌ ลภเต นินฺทิตารํ ฯ

อันการนินทา ใ้ว่าจะหลีกพ้นได้ง่ายเลย
 คนที่เราพอจะคบหาได้นั้น มีอหฺยาศัยต่าง ๆ กัน
 คนหนึ่งได้รับการยกย่อง เพราะเรื่องใด
 อีกคนหนึ่ง อาจถูกนินทาก็ได้
 เพราะเรื่องเดียวกันนั้น

ที่มา : ตักกการิชชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๘๙๓

น สุทธิ เสดจเนน อตถิ
นปิ เกวลี พุราหุมนโณ
น เจว ขนฺติ โสจรจํ
นปิ โส ปรีนิพฺพุโต ฯ

ด้วยการประพรมน้ำ จะทำให้มีความบริสุทธิ์จริง ก็หาไม่
จะทำให้เป็นพราหมณ์แท้ ก็หาไม่
จะทำให้มีความอดทนและความเสงี่ยมงามขึ้น ก็หาไม่
ทั้งจะทำให้ผู้นั้นเย็นลง ก็หาไม่

ที่มา : อุททาลกชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๙๙๙

โกธ วธิตว น กทจ โสจติ ๑

ข่ควมโกรธเสยได้ ย่อมไม่เคร้ทอในกอลไหนๆ

สพเพส วุดต ผรุต ขเมถ

เอต ขนติ อุดตมมมทุ สนโต ๑

ค้หยบคยที่คนท้งปวงพุด ไครทนได้
ควมอดทนของผู้นั้น น้กปรชญ์ยกย่องว่
เป็นควมอดทนชั้นยอด

ที่ม : สร้งคชดก พ.ช. ๒๗/๓๐๓๗

สาธุ ธรรมรुจิ ราชา
สาธุ ปณณานว นโร
สาธุ มิตตทานมทุพุโก
ปาปสสากรณ สขี ฯ

ราชา ชอบพระทัยธรรม จึงจะดี
นรชน มีปัญญาอรบรู จึงจะดี
มิตร ไม่ประทุษร้ายมิตร จึงจะดี
การไม่ทำความชั่ว นำสุขมาให้

ที่มา : อุมมาพันตีชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๐๑

อกุโธนสฺส วิชิตะ
จิตฺตมมฺสฺส ราชนิโน
สฺขํ มนุสฺสสา อาเสถ
สีตจฺฉายาย สงฺฆเร ฯ

ในอาณาจักรของราชาผู้ทรงมีเมตตาและทรงธรรม
ผู้คนย่อมอยู่กันอย่างมีความสุข
เหมือนอยู่ในบ้านตัวเองซึ่งมีร่มเงาเย็นสบาย

ที่มา : อุมมาทันตีชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๐๒

อธมฺมํ ปฏิปนฺนสฺส
โย ธมฺมมนุสฺสาดิ
ตสฺส เจ วจันํ กยิรา
น โส คจฺเจยฺย ทุคฺคตี ฯ

ผู้ที่เคยประพฤติไว้ธรรมมาแล้ว
ใครพร่ำสอนทางธรรมให้
หากทำตามคำสอนของท่านได้
ก็จะไม่ตกต่ำต่อไป

ที่มา : สังกิจจชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๖๒

ทานนจ เปยยวชชณจ
 อตถจริยา จ ยา อธิ
 สมานตตตา จ ธมเมสุ
 ตตถ ตตถ ยถารหิ
 เอเต โข สงคหา โลเก
 รตสสานิว ยายโต ฯ

ธรรม ๔ ประการ คือ การแบ่งปันกัน ๑
 การพูดคำน่ารัก ๑ การบำเพ็ญประโยชน์ ๑
 ความเป็นผู้เสมอต้นเสมอปลายตามความเหมาะสม
 ในบุคคลนั้นๆ ๑ จัดเป็นสังคหัตถุธรรม
 คือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจกันไว้ได้ในโลก
 เหมือนลิ่มสลักยึดตัวรถที่กำลังแล่นไปไว้ฉะนั้น

ที่มา : โสณนันทชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๔๙๔

อดดาว เสโย โปรมาว เสโย
ลพภา ปิยา โอจิตตเตน ปจฉา ฯ

ตัวเรานั้นแหละ ดีที่สุด ประเสริฐยอดเยี่ยมที่สุด
ฝึกฝนตนเองดีแล้ว จะได้สิ่งที่ตัวรักในภายหลัง

ที่มา : มหาสุตโสมชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๙๗๔

โย เว ปิยํ เมติ ปิยานุรุกฺขี
 อตฺตํ นิรฺงกตฺว ปิยานิ เสวติ
 โสณฺโฑว ปิตฺวา วิสมิสฺสธาลํ
 เตเนว โส โทติ ทฺกฺขี ปรตฺถ ๖

ผู้ใด มัวแต่รักษาของรักอยู่ด้วยถือว่าเรารักของเรา
 ทำตัวเหินห่างจากความดี เสพสมอยู่แต่ของรัก
 เหมือนคอเหล่าเฝ้าเสพสุราเจือยาพิษอยู่
 ผู้นั้น ย่อมจะได้รับทุกข์ในกายภาคหน้า

ที่มา : มหาสุตโสมชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๙๗๖

โย จิธ สงขาย ปิยานิ หิตวา
กิจฺเจณปิ เสวติ อริยธฺมฺเม
ทุกฺขิโตว ปิตฺวาน ยโถสฺถานิ
เตเนว โส โหติ สุขี ปรตฺถ ฯ

ผู้ใด พิจารณาได้แล้วสลัดทิ้งของรักเสีย
หันกลับมาสั่งเสพอารยธรรม

แม้จะลำบากใจ เหมือนคนใช้หนักหนძี่มยาก็ตาม
ผู้นั้น จะมีความสุขในกายภาคหน้า

ที่มา : มหาสุตโสมชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๙๗๗

น ปณทิตา ทิคุณมาหุ วากุຍ์
สจจบปฏิญญา ว ภาวนติ สนโต ฯ

ธรรมดาบัณทิตย้อมไม่ว่าววาจาเป็นสอง
เหล่าสัตว์บุรุษ ย่อมมีคำปฏิญญาเป็นสัจจะอย่างเดียว

ที่มา : มหาสุตโสมชาตค ขุ.ชา. ๒๘/๙๗๙

จเช ฌน์ องฺควรสฺส เหตุ
องฺคํ จเช ชีวิตํ รกฺขมาโน
องฺคํ ฌน์ ชีวิตญฺจาปิ สพฺพํ
จเช นโร ฌมฺมมนุสฺสรนฺโต ฯ

นรชน ฟังสละทรัพย์ เพื่อรักษาอวัยวะ
ฟังสละอวัยวะ เพื่อรักษาชีวิต
เมื่อนึกถึงคุณธรรม ฟังสละทุกอย่าง
ทั้งทรัพย์ อวัยวะ แม้กระทั่งชีวิต

ที่มา : มหาสุตโสมชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๙๘๓

อดีต นานุโสจามิ
 นปฺปชปฺปามาตํ
 ปจฺจุปฺปนฺเนน ยาเปมิ
 เตน วณฺโณ ปสฺสิตึ ฯ

สิ่งที่ผ่านไปแล้ว ข้าฯ มิได้เศร้าสรว้อยถึง
 สิ่งที่ยังไม่มีมา ข้าฯ ก็มีได้คาดหวัง
 ข้าฯ เป็นอยู่ด้วยสิ่งที่มีอยู่เฉพาะหน้าเท่านั้น
 ด้วยเหตุนี้ ผิวพรรณของข้าฯ จึงผ่องใส

ที่มา : เตมียชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๐๙๗

ยุวา จเร พรหมจริย์
พรหมจารี ยุวา ลีญา ฯ

คนหนุ่ม ควรประพฤติพรหมจรรย์
ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ควรเป็นคนหนุ่ม

ที่มา : เตมียชาติ ก ขุ.ชา. ๒๘/๑๑๐๔

**ปรทินนเกน ปรนิจิตเตน
ปิณฑาย ยาเปมิ ส อีธมโม ๑**

การเลี้ยงชีพด้วยอาหารที่คนอื่นให้ ที่คนอื่นปรุงให้เสร็จ
นี่เป็นธรรมเนียมของนักปราชญ์

ที่มา : มหาชนกชาดก ชุ.ชา.๒๘/๑๒๘๘

สงฆภิกขุ ชายเต สหุโท
ทุดิยสเสว ส่า คติ ฯ

เพราะกำไลสองอันกระทบกัน จึงเกิดเสียงขึ้น
อยู่กับเพื่อน ก็มีคติดังนั้น

ที่มา : มหาชนกชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๑๙๒

วิวาทปตฺโต ทุติโย
เกเนโก วิวทิสฺสติ
ตสฺส เต สคฺคกามสฺส
เอกตฺตมฺปโรจตํ ฯ

มีคนที่สองอยู่ด้วย จึงทะเลาะกันได้
อยู่คนเดียว จะทะเลาะกับใคร
ดังนั้น ผู้ปรารถนาสวรรค์ในโลกนี้
จงพอใจที่จะอยู่คนเดียวเถิด

ที่มา : มหาชนกชาดก ขุ.ชา.๒๘/๑๒๙๔

โย มาตรํ ปิตรํ วา
มจฺโจ ฌมฺเมน โปสฺติ
อิธฺว นํ ปสฺสนฺติ
เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ ฯ

ผู้ใดเลี้ยงดูมารดาบิดาตามธรรมเนียม
เขาอยู่ในโลกนี้ ผู้คนทั้งปวงก็สรรเสริญ
ตายไปแล้ว จะขึ้นบานอยู่บนสวรรค์

ที่มา : สุวณฺณสามชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๔๑๙

เอาเมว นโร ปาบี
โลกั โลกมุปี อาจัน
อติการุ สมหาทย
นิริเย อวสีทติ ฯ

นรชนผู้สะสมบาปกรรมไว้ทีละน้อยๆ
ย่อมพาเอาบาปกรรมซึ่งเป็นภาระหนักนั้น
จมลงไป ในนรกด้วย

ที่มา : มหานารทกัถสสปชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๒๕๗

โย อัจฉะ ทิพฺพโกคณฺจ
ทิพฺพมายํ ยสํ สุขํ
ปาปานิ ปริวชฺเชตฺวา
ติวิธํ ธมฺมมาจเร ฯ

ผู้ใด ปรารถนาโภคทรัพย์ ๑ อายุ ๑
ยศ ๑ สุข ๑ ที่ปานของทิพย์
ผู้นั้น ต้องเว้นการทำบาปอกุศล
แล้วประพฤติสุจริตธรรม ๓ ทางคือทางกาย วาจา ใจ

ที่มา : มหานครทกัสนปชาดก ชุ.ชา. ๒๘/๒๒๙๖

สาหุ ทสฺสนมรียานํ
สนฺนิวาโส สทา สุโข ๑

การได้พบเห็นอารยชน เป็นความดี
การอยู่ร่วมกับอารยชน นำสุขมาให้ทุกเมื่อ

ที่มา : เวสสันดรชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๓๐๓๘

๒. ชีวิต ความตาย

มตมตเมว โรทถ

น หิ ตํ โรทถ โย มริสฺสติ ฯ

ท่านทั้งหลายเอาแต่ร้องให้ถึงคนที่ตายๆ ไปแล้ว
ไฉน จึงไม่ร้องให้ถึงคนที่จักต้องตายบ้างเล่า

ที่มา : มตโรทนชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๕๖๖

ดี ตณฺเฑ โอนุโสเจยย
ยํ ยํ ตสฺส น วิชฺชติ
อตฺตานุสนุโสเจยย
สทา มจฺจุวสํ ปตฺตํ ฯ

ถ้ามาเศร้าโศกถึงคนตายที่ไม่มีตัวตนอยู่
ก็ชอบที่จะเศร้าโศกถึงตัวเอง
ซึ่งตกอยู่ในอำนาจของมัจจุราชอยู่ทุกเมื่อด้วย

ที่มา : อนุสนุสัจยชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๖๑๑

น เหว ตัญจํ นาสินํ
น สยานํ น ปตถคํ
ยารูปตติ นิมิสสติ
ตตฺรปิ สรตี วโย ฯ

สัตว์โลกที่ยืน นั่ง นอน หรือเดินอยู่นี้
มิใช่อายุสังขารเท่านั้นที่ติดตามไป
แม้วัยก็เสื่อมลงไปทุกขณะที่หลับตาและลืมตา

ที่มา : อนนุโลยีชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๖๑๒

ยถาปิ ทารโก จนุทำ
คจจนุตัง อนุโรทติ
เอวํ สมปทเมเวตัง
โย เปตมณุโสจติ ฯ

คนที่เศร้าโศกถึงคนที่ตายไปแล้ว
ก็เหมือนเด็กที่ร้องไห้อยากได้ดวงจันทร์ที่โคจรอยู่นั่นเอง

ที่มา : อุรคชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๗๒๖

ทหฺรา จ หิ เย วุฑฺฒา
เย พาลา เย จ ปณฺทิตา
อหฺฐา เจว ทลิตฺทา จ
สพฺเพ มจฺจุปรายนา ฯ

ทั้งเด็กและผู้ใหญ่
ทั้งคนโง่และคนฉลาด
ทั้งคนรวยและคนจน
ล้วนบ่่ายหน้าไปหามฤตยูทั้งนั้น

ที่มา : ทสฺรชชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๖๑๔

เอโกว มจฺโจ อจฺเจติ
เอโกว ชายเต กุเล
สํโยคปรมาเตว
สมโภคา สพฺพปาณินํ ฯ

คนเรา เมื่อตาย ก็ไปคนเดียว
เมื่อเกิด ก็มาคนเดียว
ส่วนการอยู่ร่วมกันของลำสัตว์นี้
ก็เป็นเพียงการเกี่ยวข้องกันเท่านั้นเอง

ที่มา : ทสรถชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๖๒๐

ยถาปี นาวํ ปุริโสทกมฺหิ
 เอเรติ เจ นํ อุปนเนติ ตีรํ
 เอวํ พยาธี สตตํ ชรา จ
 อุปเนติ มจฺจวสมนฺตกสฺส ฯ

คนแจวเรือรับคนไปฝั่งโน้น
 แล้วก็นำเรือกลับมาฝั่งนี้ ฉันใด
 ความเจ็บไข้และความแก่ก็นำชีวิตสัตว์โลก
 ส่งไปสู่อำนาจของพญามฤตยูราชเรื่อยไป ฉะนั้น

ที่มา : หัตถิลปาลชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๒๕๖๒

อจเจนฺติ กาลา ตรยนฺติ รตฺติโย
วโยคฺณา อนุปฺพุทฺธิ ชนฺนติ ฯ

กาลเวลาย่อมผ่านไป วันคืนก็ล่วงไปๆ
ชั้นแห่งวัยก็ละลำดับไปเรื่อยๆ

ที่มา : ทัตถิปาลชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๒๕๓๘

ชีรนติ เว ราชรถา สัจจิตตา
 อโถ สรีรมปิ ชรั อูเปติ
 สตณจ ฌมโม น ชรั อูเปติ
 สนโต หเว สพฺภิ ปเวทยนฺติ ฯ

ราชรถที่งามตระการต้ายังเสื่อมโทรม
 ถึงร่างกายมนุษย์ก็จะต้องเสื่อมโทรมเช่นกัน
 แต่ธรรมของสัตบุรุษหาได้เสื่อมโทรมไม่
 สัตบุรุษกับสัตบุรุษด้วยกันย่อมรู้จักกันได้

ที่มา : มหาสุตโสมชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๙๒๖

กสิรมัจ ปริตตมัจ
ตมัจ ทุกฺเชน สัยฺตัม
โกมัม ชีวิตมาคฺคม
เวรัม กยิราถ เกนจิ ฯ

ชีวิตนี้ชุกเขี้ยวและสันนํัก
ทั้งระคนด้วยทุกขียาก
ควรละหรือ
ที่ผู้ใดจะใช้ชีวิตนี้ไปก่อเวรภัยกับใครๆ

ที่มา : เตมียชาติก ขุ.ชา. ๒๘/๑๐๔๖

ทหราบิ หิ มียนติ
นรา จ อถ นาริโย
ตตถ โโก วิสฺสเส โปโส
ททโรมหิติ ชีวิตे ๑

ถึงจะยังหนุ่มยังสาว ก็ตายได้
ไม่ว่าชายหรือหญิง
ดังนั้น ใครเล่าควรจะวางใจในชีวิต
ว่าเรายังหนุ่มยังสาวอยู่

ที่มา : เตมียชาตถ ขุ.ชา. ๒๘/๑๑๐๘

ยถาปิ วาริวโห บูโร
คจณฺ์ น ปริวตฺตติ
เอวมายุ มนุสฺसानํ
คจณฺ์ น ปริวตฺตติ ฯ

แม่น้ำที่เต็มฝั่ง
ไหลรุดหน้าเรื่อยไป ไม่ย้อนกลับ ฉันใด
อายุของมวลมนุษย์
ก็เดินหน้าเรื่อยไป ไม่หวนกลับ ฉะนั้น

ที่มา : เตมียชาติ ก ขุ.ชา. ๒๘/๑๑๑๔

ยถาปี วาริวโห บรูโร
วเท รุกขปกูลเช
เอวี่ ชราย มรณน
วฺยฺหนฺเต สพฺพปาณีนो ฯ

แม่น้ำที่เต็มฝั่ง
ย่อมพัดพาเอาต้นไม้ริมฝั่งไปด้วย ฉันใด
สัตว์โลกทั้งปวง
ก็ถูกความแก่และความตายพัดพาไป ฉะนั้น

ที่มา : เตมียชาดก พุ.ชา. ๒๘/๑๑๑๕

สายเมเก น ทิสฺสนฺติ
ปาโต ทิฏฺฐา พฺหุ ชนา
ปาโต เอเก น ทิสฺสนฺติ
สายํ ทิฏฺฐา พฺหุ ชนา ฯ

คนเป็นอันมาก ยังพบกันตอนเช้า
ครั้นตกเย็น ก็ไม่เห็นกันอีกแล้ว
ยังพบกันตอนเย็น
ครั้นตอนเช้า ก็ไม่เห็นกันอีกแล้ว

ที่มา : เตมียชาติกร พุ.ชา. ๒๘/๑๑๒๓

อชเชว กิจจมาตปปี
โก ชณณา มรณํ สุเว
น ทิ โน สงครนฺเตน
มหาเสเนน มจจนา ฯ

ควรรียพยายามทำหน้าที่เสียแต่วันนี้ทีเดียว
ใครจะรู้ได้ว่าพรุ่งนี้ตัวจะตาย
ไม่มีเสียหอรอก ที่มัจจราชผู้มีบริวารมาก
จะยอมผ่อนผันให้อยู่ต่อ

ที่มา : เตมียชาตก ขุ.ชา. ๒๘/๑๑๒๘

อนิจจา วต สงขาราน
อุปาทายธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ
เตสํ รูปสโม สุโข ฯ

สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ
มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป
ความสงบระงับไปแห่งสังขารเหล่านั้น เป็นสุข

ที่มา : มหาสุทิสสนชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๙๕

๓. บุรุษ - สตรี

ถีนี ภาโว ทุราชาโน
มจฺจนฺตเสวโทเก คตํ ฯ

ภาวะของหญิง ยากที่จะรู้ได้
เหมือนทางไปของปลาในน้ำฉะนั้น

ที่มา : ทุราชานชาดก ขุ.ชา.๒๗/๖๔

ยา ทลิตฺที ทลิตฺทสฺส
 อทฺตมา อทฺตสฺส กิตฺติมา
 สา หิสฺส ปรมมา ภริยา
 สหิรณฺณสฺส อิตฺถิโย ฯ

ทนฺจิดใด เมื่อสามีจนลง ก็ยอมจนด้วย
 เมื่อสามีมั่งคั่ง ก็มั่งคั่งมีเกียรติไปด้วย
 ทนฺจึ้นั้นนับเป็นยอดภรรยาของชาย
 เมื่อมีเงิน ก็มีทนฺจึมาเซยชมแล

ที่มา : สัจจชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๕๘๑

น สพฺเพสุ จาเนสุ
ปุริโส โหติ ปณฺทิตो
อิตถิปิ ปณฺทิตา โหติ
ตตถ ตตถ วิจฺจขณา ฯ

ใช้ว่าบุรุษจะเป็นบัณฑิตในที่ทุกแห่งไป
แม้สตรีผู้มีปัญญาประจักษ์ในเหตุการณ์นั้นๆ
ก็เป็นบัณฑิตได้เหมือนกัน

ที่มา : สุลสาชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๑๖๒

พลั จนุโท พลั สุริโย
พลั สมณพราหมณา
พลั เวลา สมุททสฺส
พลาติพลมิตฺถิโย ฯ

ดวงจันทร์ก็มีพลัง ดวงอาทิตย์ก็มีพลัง
สมณพราหมณ์ก็มีพลัง ฝั่งทะเลก็มีพลัง
แต่สตรีทั้งหลาย
มีพลังยิ่งกว่าพลังทั้งปวงนั้น

ที่มา : โลมสกัถสฺสชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๓๐๐

สุทูลภคิณี ปริสสส ยา หิตา
ภตติตติยา ทูลลโ โย หิโต จ ฯ

ภรรยาที่คอยช่วยเหลือสามี หาได้ยาก
สามีที่คอยช่วยเหลือภรรยา ก็หาได้ยาก

ที่มา : สัมพูลาชาดก ขุ.ชา. ๒๓๗/๒๙๓๔

ทลททำ อตรมจาบ
 ชนณกั สรโสณทกั
 ปมตต์ มุทรปตตมจ
 สพพกัจเจส หาปนั
 สพพกามปทาเนน
 อวชานาติ สามิกั ฯ

ภรรยาอ่อมเหยียดหยามสามีด้วยเหตุ ๘ อย่างคือ
 สามียากจน ๑ ป่วยกระเสาะกระแสะ ๑ ชรา ๑
 ชี้เหล้า ๑ มัวเมา ๑ โง่เขลา ๑ คล้อยตามไป
 เสียทุกเรื่อง ๑ ให้สิ่งที่ต้องการไม่ได้ทุกอย่าง ๑

ที่มา : ภูณาลชาตค ชุ.ชา. ๒๘/๘๐๖

สพฺพทา นที วรกคฺติ
สพฺเพ กญฺจมายา วนา
สพฺพิตฺถโย กเร ปาปํ
ลพฺภมาเน นิวัตเก ฯ

แม่น้ำทุกสายย่อมไหลคดเคี้ยว
ป่าไม้ทุกป่าย่อมมีไม้คด
สตรีทุกคนอาจทำชั่วได้ เมื่อมีโอกาส

ที่มา : กุณฺลาชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๘๑๘

น วิสเส สขปรณสนถด์
น วิสเส มิตตปรณจร
น วิสเส รช สข มมนติ
น วิสเส อติถิ ทสนน มตร ๑

อยววงจเที่นงเกทที่ทด้วยกิงไม
อยววงจเเพื่อนที่เคยเป็นจรมกอน
อยววงจเข้รชกรวเป็นคนขงตน
อยววงจเสตรีแมจะมีลูกตั้งลิบคน

ที่ม : กุณลชดก ข.ช. ๒๘/๘๔๐

เตชวาปี ทิ นโร วิภทฺชโณ
สกกโต พุทฺชนสฺส ฐุชิตโต
นารีนํ วสํคโต น ภาสติ
ราหุณา อุปฺหโตว จนฺตึมา ฯ

ผู้ชาย ถึงจะมีเดช มีปัญญา
มีคนจำนวนมากสักการะบูชา แค่นั้น
แต่ถ้าตกอยู่ในอำนาจสตรีเสียแล้ว ก็ไม่สง่างาม
เหมือนดวงจันทร์ที่ถูกราหูจับฉะนั้น

ที่มา : กุฎมาลชาดก ฐุ.ชา. ๒๘/๘๓/๒

๔. กิเลส

ยี่ ลหุธิ์ เตน ตุฎจพพิ
อติโลโก หิ ปาบโก ฯ

ได้สิ่งใดมา ก็ควรยินดีพอใจสิ่งนั้น
เพราะความโลภจัด เป็นความชั่วร้าย

ที่มา : สุวัณณหังสชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๓๖

ยานิ กโรติ บุริโส
ตานิ อตตนิ ปสฺสติ
กฺลฺยาณการี กฺลฺยาณํ
ปาปการี จ ปापํ ฯ

คนเราทำกรรมใดไว้
ย่อมเห็นกรรมนั้นในตัวเอง
ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี
ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว

ที่มา : จุฬนันทียชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๙๔

ยี่ ลภติ น เตน ตุสฺสติ
ยี่ ปตฺเถติ ลหุํ ทีเพติ
อิจฺฉา ที อนนฺตโคจฺรา
วิคฺติจฺฉานํ นโม กโรม เส ฯ

ผู้หมดอยาก ได้สิ่งใด ก็ไม่ยินดีสิ่งนั้น
ปรารถนาสิ่งใด ได้มาแล้ว ก็ไม่ไยดี
อันความอยากนั้น ไม่มีจบสิ้นเลย
ข้าพเจ้าขอนมัสการท่านผู้หมดอยากแล้ว

ที่มา : วิคฺติจฺฉชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๓๓๙

มโน เจ เต นปฺปนมติ
ปกฺขิ ปาปสฺส กมฺมุโน
อวยาวภูสฺส ภาทรสฺส
น ปาปมฺพลิมฺปติ ฯ

ถ้าใจของท่านไม่โน้มเอียงไปในการทำบาปกรรม
บาปก็จะไม่แปดเปื้อนท่านซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์
ไม่มีความชวนชวายที่จะทำบาป

ที่มา : ติตติรชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๕๓/๕

น ทิ เวเรน เวรานิ
สมฺมนุติธ กุทาจนํ
อเวเรน จ สมฺมนุติ
เอส ธมฺโม สนนฺตโน ฯ

แต่ไหนแต่ไรมา
เวรในโลกนี้ ย่อมระงับไม่ได้ ด้วยการจองเวร
แต่จะระงับได้ ด้วยการไม่จองเวร
นี่เป็นธรรมดาที่เก่าแก่

ที่มา : ทีฆิติโกสลชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๘๑๖

สกุณ มยฺหโก นาม
 คิริसानุทริจโร ฯเปฯ
 ภูตฺวาน ปิปลลฺลิตฺติ ยนฺติ
 วิลปเตว โส ทิไซ ฯ

นกมัยหกะอาศัยอยู่ตามซอกเขา บินมาเกาะ
 ต้นเลียบที่มีลูกสุก พลงพรำร้องอยู่ว่า ของกูๆ
 เมื่อมันร้องอยู่อย่างนี้ นกอื่นๆ ก็มากินลูกเลียบนั้น
 อิ่มแล้วก็บินจากไป นกมัยหกะก็ยังพรำร้องอยู่นั่นเอง

ที่มา : มัยหกสกุณชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๙๔๓-๙๔๔

เอมเมว อิธะกัจโจ
 สงฺฆริตฺวา พหุ ธนํ ๗เปฯ
 นานุโภติ สกึ กิณฺจิ
 น สงฺคณฺหาติ ฆาตเกฯ

ในโลกนี้ก็เหมือนกัน คนบางคนเก็บออมทรัพย์
 ไว้ได้มากมาย แต่ไม่ยอมใช้สอยเพื่อตัวเอง
 ทั้งไม่ยอมเจือจานแก่ญาติพี่น้องตามสมควร
 คือไม่ยอมจ่ายเป็นค่าเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ดอกไม้
 หรือเครื่องสำอางใดๆ ด้วยความเสียดาย
 ทั้งไม่ยอมช่วยเหลืออะไรญาติพี่น้องเลยสักครั้ง
 (ท้ายที่สุดก็จะมีคติเหมือนนกมัยหะนั่นแล)

ที่มา : มัยหะกถาชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๙๔๕-๙๔๖

อบไป หุดว พหุ โหติ
วหุฒเต โส อชนดิโซ
อสงคี พหุพยโส
ตสุม โกร์ น โรจเย ๑

ควมโกรธนั้นเกิดจกการที่ทนไม่ได้
ที่แรกก็มีน้อย แล้วยก็ขยวมกขึ้น
มีแต่ทำให้ขัดข้อง ทำให้คับแค้นมก
ฉนั้น จึงไม่ควรชอบโกรธ

ที่มา : กัณษชดก ชุ.ชว. ๒๓/๑๓๖๔

วิสั ยถา หลาหลั
เตลั ปกุกุญจิตั ยถา
ตมพโลหิ วิลีนำ
กามา ทุกขตรา ตโต ฯ

กามทั้งหลาย ให้ทุกขร้อนแรง
ยิ่งกว่ายาพิษที่ร้ายแรง
ยิ่งกว่าน้ำมันที่เดือดพล่าน
ยิ่งกว่าทองแดงที่หลอมละลาย

ที่มา : ปาณียชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๕๙๙

มทา ปมาโท ชาเยถ
ปมาทา ชายเต ขโย
ชยา ปโทสา ชานนฺติ
มา มโท ภรตฺตสภ ๙

จากความมัวเมา ก็เกิดความประมาท
จากความประมาท ก็เกิดความเสื่อม
จากความเสื่อม ก็เกิดโทษไปทั่ว
ดังนั้น จงอย่ามัวเมา

ที่มา : ภัณฑุติณทุกชาดก ชุ.ชา. ๒๓/๒๙๓๗

กาเม คิฑฐา กามรตา
กาเมสุ อธิมุจฉิตา
นรา ปาปานิ กตฺวาน
อุปฺปชฺชนฺติ ทุคฺคตี ฯ

นรชนทั้งหลาย มักกำหนดในกาม
ยินดีในกาม หมกมุ่นอยู่ในกาม
ครั้นทำความชั่วแล้ว ก็เข้าถึงทุกข์กัน

ที่มา : โสณกชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๐๔

๕. ทาน - การเสียสละ

เอวมาทิปิโต โลโก
ชราย มรณน จ
นีหเรถว ทาเน
ทินนํ โหติ สุนีภตํ ฯ

โลกนี้ถูกไฟชราและมรณะเผาผลาญอยู่
เหมือนเรือนที่ถูกไฟไหม้
พึงรีบขนสมบัติออกเสีย ด้วยการบริจาคทาน
สมบัติที่บริจาคแล้ว เชื่อว่าขนออกไปดีแล้ว

ที่มา : อาทิตตชาดก ๒๓/๑๒๑๐

วิเจยย ทานํ สุกตบปสตุถํ
เย ทกฺขิณฺเญยฺยา อธิ ชีวโลเก
เอเตสุ ทินฺนานิ มหฺปฺผลานิ
พีชานิ วุตฺตานิ ยถา สุเขตฺเต ๑

การเลือกให้ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ
ทานที่ให้ในพระทักษิณบุคคลในโลกนี้
ย่อมมีผลอันสงฆ์มหาศาล
เหมือนพันธุ์พืชที่หว่านลงในนาดี ย่อมมีผลมาก

ที่มา : อาทิตตชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๒๑๓

มจฺเจรา จ ปมาทา จ
เอวํ ทานํ น ทิยฺยติ
ปุณฺณํ อากงฺขมาเนน
เทยฺยํ โหติ วิชานตา ฯ

เพราะความตระหนี่กับความประมาท
คนเราจึงให้ทานใครไม่ได้เช่นนี้
ผู้มีปัญญา เมื่อต้องการบุญ พึงให้ทานเถิด

ที่มา : พิลารโกสิยชาดก ขุ.ชา. ๒๓๗/๑๔๗๔

ยสเสว ภีโต น ททาติ มจฺจรี
ตเทวาทโต ภัย ฯ

คนตระหนี่ กลัวจน จึงให้ทานไม่ได้
ความตระหนี่นั้นจึงเป็นภัยสำหรับคนที่ไม่ให้

ที่มา : พิลารโกสิยชาดก ขุ.ชา.๒๗/๑๔๗๕

ตสฺมา วิเนยฺย มจฺเจรํ
ทชฺชา ทานํ มลาภิกฺกุ
ปุณฺณํ หิ ปรโลกสฺมี
ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินํ ฯ

ดังนั้น ฟังกำจัดความตระหนี่ถี่เหนียว
ครอบงำมลทินใจเสีย แล้วให้ทานกันเถิด
เพราะว่า ในภพชาติหน้า บุญเท่านั้น
ที่จะเป็นที่พึ่งพาของสัตว์โลกทั้งหลายได้

ที่มา : พิลารโกสิยชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๔๗๖

อปปมเปเก ปเวจณนติ
พพุนาเก น ทิจจเร
อปปสุมจ ทกขินนจ ทินนจ
สทสเสน สมํ มิตจ ๑

คนพวทหนึ่ง แม้จะมีขงเล็กน้อย ก็ให้ทจนได้
คนพวทหนึ่ง แม้จะมีขงมจก ก็ให้ทจนไม่
ทจนที่ให้ไปแล้ว จจขงเพียงเล็กน้อย
ก็นับว่สมอดด้วยทให้จจนวนพัน

ที่มจ : พิลจรโกลิจขจดก ขุ.ขจ. ๒๗/๑๔๗๙

อปฺปมฺหา อปฺปกํ ทชฺชา
อนฺุมชฺฌโต มชฺฌกํ
พฺพมฺหา พฺพกํ ทชฺชา
อทานํ นฺุปรชฺชติ ฯ

เมื่อน้อย ก็ควรให้น้อย
เมื่อมีปานกลาง ก็ควรให้ปานกลาง
เมื่อมีมาก ก็ควรแบ่งให้มาก
การไม่ให้เลย ดูไม่เหมาะ

ที่มา : โกสิยชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๓๒๑

เนกาสี ลมเต สุขี ๑

กินคนเดียว ไม่อร่อย

ที่มา : โกลิยชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๗๒๒

อส์วิภาคี จ สุขี วินทติ ๑

ไม่แจก ก็ไม่เจอสุข

ที่มา : สุธาโภชนชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๓๗๒๙

๖. ความเพียร

อภิลาสโน วรรณูปถे ชนนตา
อุทงคणे ददुठ पढी अविनुतुं ५

เหล่าคนไม่เกียจคร้าน เมื่อช่วยกันขุดหลุมที่พื้นราบ
ยังพบน้ำที่พื้นราบตรงนั้นได้เลย

ที่มา : วรรณูปถชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒

วายนเมถว ปุริโส
น นิพพินุทยอย ปณฺธิโต ฯ

เป็นชายชาติบัณฑิต พึงพยายามรำไป
อย่าเบือหน่ายท้อแท้

ที่มา : มหาศีลวชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๒๔
สรภชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๙๑๕

ท้าว น อีสสนติ ปุริสปรกมสฺส ฯ

ความบากบั่นเยี่ยงชายชาญ แม้ท้าวาก็กีดกันไม่ได้

ที่มา : จุลลกาลิงคชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๕๐๕

อจินตตมฺปิ ภาติ
จินตตมฺปิ วินสฺสติ
น หิ จินฺตามยา โภคา
อิตฺถิยา วา ปุริสฺสฺส วา ฯ

สิ่งที่มีได้คิดไว้ ก็เกิดมีได้
สิ่งที่คิดไว้แล้ว ก็สูญสลายไปได้
โภคะทั้งหลายของชายหญิง
จะสำเร็จได้เพียงแค่อคิดก็หาไม่

ที่มา : สรรพชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๙๑๘

มหาชนกชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๑๔๘

อุปนุโนปิ เจ โทติ
ชาติยา วา วินยเนน วา
อถ ปจฺฉา กุรุเต โยคํ
กิจฺเจ อาปาสุ สීทติ ฯ

ถึงแม้ว่าจะเพียบพร้อม
ด้วยชาติตระกูลหรือกิริยามารยาท
แต่มาเพียรประกอบกรรมดี
ก็จะจ่อมจมอยู่ในห้วงอันตราย

ที่มา : หังสชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๒๓๓๗๒

โย จ ฌมมวิภังคญญ
กาลัญญาเย อตนุทิตโต
อนัญญาหติ กาลเลน
กมมผลํ ตสฺส อิชฌตติ ฯ

ผู้ใดฉลาดในการแยกแยะเหตุผลการงาน
ชยันตามเวลา ไม่เกียจคร้าน
บากบั่นทำงานตามเวลา
ผลงานของผู้นั้นย่อมสำเร็จ

ที่มา : เทศกุ่มชาดก ชุ.ชา. ๒๗/๓๐๐๘

๗. การครองเรือน - ครอบครัว

อปฺปเกนปิ เมธาวิ
ปภาณฺเณ วิจกฺขโณ
สมฺมุจฺจาเปติ อตฺตทานํ
อณฺุํ อคฺคิวิ สนฺุณฺมํ ฯ

ผู้มีปัญญา มีความพินิจรอบคอบ
ย่อมจะตั้งตัวได้ ด้วยต้นทุนแม้เพียงเล็กน้อย
เหมือนก่อกองไฟกองน้อยให้เป็นกองใหญ่ได้

ที่มา : จุลลกเสฏฐิชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๔

นกุชตต์ ปฎิมาเนนตํ
อตฺโต พาลํ อุปจฺจคา
อตฺโต อตฺถสฺส นกุชตต์
กึ กริสฺสนฺติ ตารกา ฯ

คนเขลาที่มีวคยฤกษ์ยามอยู่
ประโยชน์ได้ผ่านเลยเขาไปแล้ว
ฤกษ์ยามของประโยชน์ก็คือตัวประโยชน์เอง
ดวงดาวจกทำอะไรให้ได้

ที่มา : นักขัตตชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๔๙

สาธุ สมพหุลา ภาติ
อปี รุกขา อรณฺณชา
วาโต วหตี เอกภูจํ
พรหนตฺมปิ วนปฺปตี ฯ

มีญาติพี่น้องมาก เป็นการดี
เหมือนต้นไม้ที่เกิดในป่ารวมกันมากต้น
ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่โดดเดี่ยว ถึงจะใหญ่โตระดับเจ้าไพร
ก็ถูกลมพัดให้ล้มได้

ที่มา : รุกขธัมมชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๓๔

น วิสฺสเส อวิสฺสตเถ
วิสฺสตเถปิ น วิสฺสเส
วิสฺสสา ภยมเนวติ
สีหํ มิคมาตุกา ฯ

ไม่ควรไว้วางใจผู้ที่ยังไม่คุ้นเคยกัน
แม้ผู้ที่คุ้นเคยกันแล้ว ก็ไม่ควรไว้วางใจ
ภัยอันตรายย่อมมีมาจากความไว้วางใจกัน
เหมือนภัยจากแม่กวางตกถึงราชสีห์ฉะนั้น

ที่มา : วิสสาสโกชนชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๙๓

อสเมกฺขิตกมฺมนต์
ตฺริตาภินิปาตินํ
ตานิ กมฺมานิ ตปฺเปนติ
อุณฺ्हํ วชฺโฆหิตํ มุเข ฯ

ไม่พิจารณาการงานให้ดีเสียก่อน
รีบเร่งแต่จะทำให้เสร็จๆ ไป
การงานนั้นๆ จะทำให้เดือดร้อนได้
เหมือนรีบตักอาหารร้อนๆ ใส่ปาก

ที่มา : ลีคาลชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๕๓

บุพเพเว สนนิวาเสน
ปัจจุพนฺนหิตฺเตน วา
เอวณฺตํ ชายเต เปมํ
อุปลลํว ยโถทเก ฯ

ความรักนั้นย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยเหตุ ๒ ประการ
คือ เคยอยู่กินกันมาแต่ชาติก่อน ๑
ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชาตินี้ ๑
เหมือนดอกบัวเกิดได้เพราะอาศัยน้ำกับเปือกตม

ที่มา : สาทิตชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๓๒๔

ทกฺเขยฺเยกปฺทํ ตาด
อนกตฺถปทสฺสลิตํ
ตมฺจ สึเลน สํยุตํ
ชนฺติยา อุปาทิตํ
อลํ มิตฺเต สฺขาเปตฺุ
อมิตฺตานํ ทฺขาย ว ฯ

ลูกเอ๋ย เหตุอย่างหนึ่งคือความขยันหมั่นเพียร
จะทำให้ได้ประโยชน์หลายๆ อย่าง
ถ้าเจ็ดด้วยศีล และเกิดจากขันติด้วยแล้ว
อาจทำเพื่อนฝูงให้สุขสบายก็ได้
อาจทำศัตรูให้เดือดร้อนก็ได้

ที่มา : เอกปทชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๓๒๖

ตสฺมา มตฺตณฺณตา สาธุ
โกชนสฺมี อคิฑุธิตา
อมตฺตณฺณ หิ สීทนต์
มตฺตณฺณ ว น สීทเร ฯ

ความรู้จักประมาณ คือไม่หลงติดอยู่แต่เรื่องกิน
เป็นความดี

เพราะว่า ผู้ไม่รู้จักประมาณในการกิน มีแต่จะลุ่มจม
ผู้รู้ประมาณเท่านั้น ย่อมจะไม่ลุ่มจม

ที่มา : สุกชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๓๖๖

ยี่ อุตฺตกา สงฺฆนติ
อลกฺขิกา พหุ ฐนํ
ลิตฺตปวนโต อลิตฺตปา วา
ลกฺขิกา ตานิ ภูณฺชเร ฯ

ผู้ไม่มีบุญ ขวนขวายรวบรวมทรัพย์ได้ไว้เป็นอันมาก
ผู้มีบุญ จะมีความรู้หรือไม่มีก็ตาม
ย่อมได้กินได้ใช้ทรัพย์เหล่านั้น

ที่มา : สิริชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๔๕๑

เอวเมว ธนํ ลทฐา
ปมตโต ปริภุญชติ
ปจฉา ตปติ ทุมเมโธ
ญญํ ภิตวาว ฐุตโต ๗

ได้ทรัพย์มาแล้ว กลับใช้สอยอย่างประมาท
ก็มักเดือดร้อนในภายหลัง
ดังนักเลงทุบหม้อวิเศษเสียจะนั้น

ที่มา : ภัทรมัญเภาทกชาดก ชุ.ชา. ๒๗/๔๗๔

สงฺเกยฺย สงฺกิตฺตพฺพานิ
รฺกฺเขยฺยานาคตฺ ภาํ ฯ

พึงระแวงสิ่งทีควรระแวง
พึงป้องกันภัยที่ยังไม่มาถึงตัว

ที่มา : ปุจฉิมนทชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๕๔๕

โย ทนุทกาเล ทนุเธติ
ตรณียะ จ ตารยิ
สสีว รตติ วิภขั
ตสฺสตุโถ ปริปรตติ ฯ

ในเวลาทีควรช้า ก็ช้า
ในเวลาทีควรรีบ ก็รีบ
ผลประโยชน์ของผู้นั้นก็จะเต็มบริบูรณ์
เหมือนดวงจันทร์ที่ขึ้นเวลากลางคืน

ที่มา : คชกมุทชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๖๘๑

อปี เจ ทลิตทา กปณา อนาพียา
กฐาทุตติยา ปติโน จ สา ปียา
สพพงคูปเตตายปี อปปียาย
อยเมว เสยโย กปณานิ ยา ปียา ฯ

สตรีใด ถึงจะเป็นคนเซ่ญใจไร้เครื่องประดับ
มีแค่เสื้อผืนหมอนใบ แต่เป็นที่รักของสามี
สตรีนั้น ย่อมจะดีกว่าสตรีที่เพียบพร้อมทุกสิ่ง
แต่ไม่เป็นที่รักของสามี

ที่มา : สัมพูลาชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๒๙๓๓

เย อทุติยา น รมนฺติ เอกิกา
วิเวกซ์ เย น ลกฺนฺติ ปีตี
กิญฺจาปี เต อินฺทสมานโกคา
เต เว ปราธึนฺสุชา วรากา ฯ

คนที่อยู่ตัวคนเดียว ไม่มีเพื่อน ย่อมไม่สำราญ
ทั้งไม่ได้ความอึดใจที่เกิดจากความวิเวก
ถึงจะมีสมบัติเสมอด้วยองค์อินทร์
ก็เป็นคนน่าสงสาร เพราะต้องมีเพื่อนจึงมีสุข

ที่มา : เนมิราชชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๔๔๓

สีลวา วตฺตสมฺปนฺโน
อปฺปมตฺโต วิจกฺขณ
นิวาทวฺตฺติ อตฺถทฺโธ
สุรโต สขิลो มฺหุ ฯ

ผู้มีครบคร้ว ควรเป็นคนมีศีลธรรม
มีระเบียบสมบูรณ์ ไม่ประมาทมัวเมา
มีวิสัยทัศน์ ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน
ไม่ตระหนี่ สงบเสงี่ยม พุดจาจับใจ และอ่อนโยน

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๔๖๔

สงคเหตตา จ มิตตานัน
สัวิภาตี วิธานวา
ตปเปยย อนนปาเนน
สทา สมณพราหมณ ๑

ผู้มีครอบครัว ควรช่วยเหลือมิตรสหาย
ควรแบ่งปัน เข้าใจจัดการ
บำรุงเลี้ยงสมณพราหมณ์ด้วยข้าวน้ำทุกเมื่อ

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๔๖๕

ธมฺมกาโม สุตาธาโร
ภเวยฺย ปริปุจฺจโก
สกุจฺจํ ปยิริปาเสยฺย
สีลวนฺเต พหุสฺสุเต ฯ

ผู้มีครอบครัว ควรรักคุณธรรม
จดจำอรรถธรรมที่ได้ฟังมา หมั่นสอบถาม
หมั่นเข้าหาท่านผู้ทรงศีล ผู้คงแก่เรียน
ด้วยความเคารพนบนอบ

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๔๖๖

๘. วาจา - คำพูด

มนุญฺญเมว ภาเสยฺย
นามนุญฺญํ กุทาจนํ ฯ

ควรพูดแต่คำที่ถูกต้องเท่านั้น
ไม่ควรพูดคำที่ไม่ถูกต้อง ไม่ว่าจะเวลาไหน

ที่มา : นันทวิศาลชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๘

กल्याณิเมว มุญเจยย
น ทิ มุญเจยย ปาปิกัง
โมกฺโข กल्याณียา สาธุ
มุตฺวา ตปฺปติ ปาปิกัง ฯ

ควรเปล่งแต่วาจางามเท่านั้น
ไม่ควรเปล่งวาจาชั่วเลย
เปล่งวาจางาม ให้ประโยชน์สำเร็จได้
เปล่งวาจาชั่ว ย่อมจะเดือดร้อน

ที่มา : สารัมภชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๘๘

อจุจุกคตา อติพลตา
อติเวลล์ ปภาสิตา
วจา หนติ ทุมเมธั
ติตติรวัติวสลิต้ ฯ

คำพูดที่ดังเกินไป ๑ คำพูดที่แรงเกินไป ๑
คำพูดที่เกินเลยไป ๑
ย่อมฆ่าคนพูดที่ปัญญาเขลาเสีย
เหมือนเสียงฆ้องฆานกกระพาทที่ซันดังเกินไป

ที่มา : ติตติรชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๑๓

อหฺฤจฺจิตโต ภาเสยฺย
คิริ สจฺจฺอุปสมฺมฺหิตํ ฯ

คนเราไม่ควรคิดมุ้งมิ้งกัน
ควรพูดแต่คำที่ประกอบด้วยความจริง

ที่มา : กุรุราชชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๗๖

น ทิ สตถิ์ สุนิหิต์
วิสิ์ หลาหลมมิว
เอวี่ นิทุกเฒ ปาเตติ
วาจา ทุพุกาสิตา ยถา ฯ

มีดที่ลับคมดีแล้ว ถึงจะเหมือนยาพิษที่ร้ายแรง
ก็ไม่ทำให้ตายสนิททันใด เหมือนกับคำพูดชั่ว

ที่มา : โภกालิกชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๖๒๓

ตสฺมา กาเล อกาเล จ
วาจํ รกฺขเยยฺย ปณฺทิตो
นาตีเวลฺลํ ปภาเสยฺย
อปี อตฺตสมฺมทึ วา ฯ

ดังนั้น ผู้ฉลาดพึงเก็บคำพูดไว้ให้ดี
ทั้งในเวลาที่เหมาะสมและไม่ควร
อย่าพูดให้เกินเลยไป แม้กับคนที่เสมอกับตัว

ที่มา : โภกालิกชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๖๒๔

อิมํ โส สยนํ เสติ
ยมิมํ ปสฺสติ สารี
โย วาจํ สนนฺธิเกทสฺส
ปิสฺสนสฺส นิโพธิติ ฯ

สารีเอย คูลัตว์สองตัวที่นอนตายอยู่นี้ลี
ผู้ใด เชื่อคำพูดของคนที่มุ่งจะทำลายความสัมพันธ์
ผู้นั้น จะต้องนอนตายอย่างนี้แหละ

ที่มา : สันธิเกทชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๖๙๖

เยน เกนจิ วณณน
ปโร ลภติ รูปนํ
มหตถิมปิ เจ วาจํ
น ตํ ภาเสยย ปณฺทิตํ ฯ

ถ้อยวาจาใด ทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายได้
ถึงแม้ว่าจะมีประโยชน์มากมายก็ตาม
บัณฑิตก็ไม่ควรกล่าวถ้อยวาจานั้น

ที่มา : คันธารชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๐๕๙

น กิเรว สารุ อติเวลภาณิ ฯ

ฟังมาว่า คนที่ชอบพูดเกินเลยไป ไม่ดีเลย

ที่มา : ตักการิชชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๘๘๓

๙. การคบหา - เพื่อน

น ปาปชนส์เสวี
อจจนฺตสุขเมธติ ฯ

ผู้คบหากับคนชั่ว
จะไม่ได้ความสุขสถานเดียว

ที่มา : โคธชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๔๑

อสนต์ โย ปคคณหาติ
อสนต์ จุปเสวติ
ตเมว ขาส์ กुरुเต
พยุคฺโข สญชีวโก ยถา ฯ

ยกย่องคนไม่ดีและคบหากับคนไม่ดี
ย่อมตกเป็นเหยื่อของเขาแน่นอน
เหมือนเสือโคร่งคืนชีพจับมาณพผู้ร้ายมนต์
ปลุกชีพตนขึ้นมากินเสียดะนั้น

ที่มา : สัจชีวชาดก พุ.ชา. ๒๗/๑๕๐

อปี เจปี ทุพฺพโล มิตฺโต
มิตฺตมฺเมสฺส ตัญฺจติ
โส ฆาตโก จ พนฺธุ จ
โส มิตฺโต โส จ เม สขา ฯ

มิตร ถึงจะมีกำลังน้อย แต่ดำรงอยู่ในมิตรธรรม
ก็นับได้ว่าเป็นทั้งญาติ เป็นทั้งพวกพ้อง
เป็นทั้งมิตร และเป็นทั้งเพื่อนของเรา

ที่มา : คุณชาตก ขุ.ชา. ๒๓/๑๖๔

ยเทว ชณฺณา สทิสฺโส มมนฺติ
สีเลน ปญฺญา สุตฺน จาปิ
เตเนว เมตฺติ กยิราถ สทฺธิ
สุโข หเว สปุริเสน สงฺคโม ฯ

เมื่อรู้ว่าใครเป็นอย่างเดียวกับตน
ทั้งทางความประพฤติ ทางสติปัญญา และทางการศึกษา
ก็ควรผูกไมตรีกับคนเช่นนั้นเข้าไว้ทีเดียว
เพราะการสังคมนับกับคนดีเช่นนั้น มีแต่นำประโยชน์สุขมาให้

ที่มา : อินทสมานโคตตชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๓๒

สงฺเกถว อมิตฺตสฺมี
มิตฺตสฺมีมปิ น วิสฺสเส
อภยา ภยมุปฺปนฺนํ
อปิ มฺลानิ กนฺตติ ฯ

ควรระวังคนที่มีไซ้มิตรไว้ให้ดี
แม้ในมิตรเอง ก็ไม่ควรไว้วางใจ
พิษภัยที่เกิดจากคนที่เราคิดว่าไม่มีพิษภัยนั้น
ย่อมตัดถึงรากเหง้าทีเดียวละ

ที่มา : นกุลชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๘๐

สพฺภิเรว สฺมาเสถ

ฟังคบหาสมาคมกับคนดีเข้าไว้

สพฺภิ กุพฺเพถ สฺนถวํ ฯ

ฟังทำความสนิทคุ้นเคยกับคนดีเข้าไว้

ที่มา : สีสานีสั่งสชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๓๐

เสยยโส เสยยโส โทติ
โย เสยยมุบเสวติ ฯ

คบหากับคนที่ประเสริฐ
ก็จะพลอยประเสริฐไปด้วย

ที่มา : เสยยชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๔๔๕

สเจปี สนโต วิพนติ
ชิปปี สนธิยเร ปุน
พาลา ปตตาว ภิชชนติ
น เต สมถมชฎคฺ ๑

ถ้าเหล่าสัตว์บุรุษถกเถียงกัน
ไม่ซ้าก็จะสมานกันได้
ผิดกับพวกคนพาล ย่อมแตกกันไปเลย
เหมือนกับบาตรดินแตก สงบกันมิได้เลย

ที่มา : กัถสप्तมันทียชาดก ชุ.ชา. ๒๗/๕๔๗

เอเต ภิกฺขุโย สมายนฺติ
สนฺธิ เตสํ น ชีรติ
โย จาธิปนฺนํ ชานาติ
โย จ ชานาติ เทสนํ ฯ

ผู้ที่รู้สึกถึงความผิดที่ตนทำไว้
และผู้ที่ยอมรับการขอโทษของผู้ทำผิด
ทั้งสองคนนี้ย่อมกลมเกลียวกันยิ่งขึ้น
ความสัมพันธ์ของพวกเขาย่อมไม่เสื่อมคลาย

ที่มา : กัสสปมันทียชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๕๔๘

สารุ วา ยทิวาสารุ
อปปี วา ยทิวา พหุ
วิสสตโต ยตถ ภูณเชยฺย
วิสสาสปรมา รสา ฯ

ของบริโภคจะดีหรือไม่ดี จะน้อยหรือมาก ไม่สำคัญ
มีคนที่สนิทสนมกัน บริโภคอยู่ด้วย ณ ที่ใด
การบริโภค ณ ที่นั้นแหละ อร่อยแน่
เพราะรสทั้งหลาย มีความสนิทสนมกันเป็นเยี่ยม

ที่มา : เกสวชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๖๘๕

โย ตัม วิสฺสาสเย ตาต
วิสฺสาสญฺจ ขเมยฺย เต
สุสฺสุสี จ ตติกฺขี จ
ตัม ภเขหิ อีโต คโต ฯ

ลูกเอ๋ย ใครก็ตามที่ไว้ใจเจ้า
ทนต่อการถือวิสาสะของเจ้าได้
ทั้งยอมฟังคำพูดของเจ้า และยกโทษให้เจ้าได้
เจ้าไปจากที่นี่แล้ว จงคบหากับเขาเถิด

ที่มา : อรัญญชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๖๙๑

หลิทุทธาคัม กปิจิตตัม
ปุริสํ ราควิราคินิํ
ตาทิสํ ตาต มา เสวิ
นิมมนุสฺสมปิ เจ ลียา ฯ

ลูกเอ๋ย คนที่มีใจเหมือนขมื่นย้อมผ้า
มีใจกลับกลอก รักง่ายหน่ายเร็ว
ถึงแม้ว่าพื้นแผ่นดินนี้จะไร้เสี้ยนซึ่งมนุษย์ก็ตาม
เจ้าก็อย่าได้คบหากับคนเช่นนั้นเลย

ที่มา : อรรถนิเวศน์ อรุณโชติกา ชุ.ชา. ๒๓/๖๔๓

โย ปเรสํ วจนานิ
สทฺทเหตุ ยถาคถํ
ชิปปํ ภิชฺเชถ มิตฺตสฺมี
เวรณฺจ ปสเว พหุํ ฯ

ผู้ใดยอมเชื่อถ้อยคำคนอื่นเป็นจริงเป็นจัง
ผู้นั้นจะต้องพลันแตกจากมิตรสหาย
และจะต้องประสบเวรภัยเป็นอันมาก

ที่มา : วัฒนธรรมโรหชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๗๖๔

ยมฺจ ชมฺฉมา กุเล ชาตํ
คพฺเภ ติตฺตํ อมจฺฉริ
เตน สขิยฺจ มิตฺตยฺจ
ธีโร สนฺธาตุมรหติ ฯ

เมื่อรู้ว่าใครมีชาติตระกูลดี อิมเอมอยู่ในห้อง
แต่ไม่เป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว
ผู้ฉลาดควรที่จะผูกความเป็นเพื่อน
และมีมิตรภาพกับผู้นั้นไว้ให้สนิท

ที่มา : อหิตุณฺทิกชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๗๘๕

นหียติ ปุริโส นหินเสวี
น จ หาเยถ กทาจิ ตุลยเสวี
เสฏฐมุปคมณฺจ อุเทติ ชิปปิ
ตสฺมา อตฺตโน อุตฺตรํ ภาเชถ ฯ

คบกับคนที่ต่ำ ย่อมตกต่ำ
คบกับคนที่เสมอกัน ย่อมไม่เสียหาย
คบกับคนที่ดี ย่อมเด่นขึ้นทันใด
เพราะฉะนั้น พึงคบกับคนที่ดีกว่าตัว

ที่มา : มโนชชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๙๙๔

โย จ ธมฺเมน จรติ
จรรนฺโตปิ น มณฺณติ
วิสุทฺธิการี สปปณฺณํ
ตํ ภเชหิ อีโต คโต ฯ

ผู้ใด ประพฤติทางธรรม
แม้ประพฤติธรรมอยู่ ก็ไม่สำคัญตัวผิด
ผู้นั้น เป็นคนชอบทำสิ่งที่บริสุทธิ์ มีปัญญา
จงไปคบหากับเขาเถิด

ที่มา : หลิททราคะชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๓๑๗

อนตถา ตาต วฑฺฒนติ
พาลํ อจฺจุบเสวโต
มาสุสุ พาลเณ สงฺคจฺฉิ
อมิตฺเตเนว สพฺพทา ฯ

ลูกเอ๋ย ความฉิบหายย่อมขยายวงออกไป
เมื่อคบหากับคนพาลมากไป
เจ้าอย่าได้สังคมกับคนพาลเลย
เพราะการอยู่ร่วมกับคนพาลมีแต่ทุกข์ซ้ำไป
เหมือนอยู่ร่วมกับศัตรูนั้นแหละ

ที่มา : หลิททราคชาดก ขุ.ชา. ๒๓๗/๑๓๒๐

ยาทิสั กุรุเต มิตตัม
ยาทิสณฺจฺปเสวติ
โสปี ตาทิสโก โหติ
สหาวาโสปี ตาทิโส ฯ

ทำคนเช่นใดให้เป็นมิตร
คบหาสนิทกับคนเช่นใด
ตัวเองก็จะเป็นเหมือนคนเช่นนั้น
เพราะการอยู่ร่วมกันต้องเป็นอย่างนั้น

ที่มา : สัตตนิคฺคัมพชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๒๓๙๙

ปฐมิจฉํ กุสคเคน
โย นโร อุปนยหติ
กุสาปิ ปุติ วายนติ
เอวํ พาลูปเสวนา ฯ

นรชนเอาใบหญ้าคามาห่อปลาร้า
แม้ใบหญ้าคาก็พลอยเหม็นฟุ้งไปด้วย ฉันทิ
การคบหากับคนพาล ก็ทำให้เหม็นไปด้วย ฉันทัน

ที่มา : สัตตนิคฺคัมพชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๔๐๑

ตคริว ปลาเสน
โย นโร อุปนยหติ
ปตตปิ สุรกี วายนติ
เอวํ ธีรูปเสวนา ฯ

นรชนเอาใบไม้มาห่อกฤษณา
แม้ใบไม้ก็พลอยหอมฟุ้งไปด้วย ฉันทิ
การคบหากับนักปราชญ์ ก็ทำให้หอมฟุ้งไปด้วย ฉันทัน

ที่มา : สัตติคัมภชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๔๐๒

สํวาเสน ทิ มิตตานิ
สนุธิยฺนติ ปุณฺนปฺปํ
เสว มิตฺโต อสงฺคนฺตุ
อสํวาเสน ชีรติ ฯ

เมื่ออยู่ร่วมกัน
มิตรภาพย่อมสืบเนื่องได้เรื่อยไป
แต่เมื่อไม่ไปมาหาสู่กัน
มิตรภาพนั้นก็เสื่อมทรามลง

ที่มา : นพินิกาชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๕๓

วืตสทฐั น เสเวยย
อุทปน่านวโนทกั
สเจปี นั อนุชณ
วาริกททมคณุธิกั ฯ

ไม่ควรคบหาคนที่ปราศจากความเชื่อใจกัน
ซึ่งเป็นจุดจบที่แล้งน้ำ
แม้ถ้าจะขุดบ่อนั้น
ก็จะพบแต่น้ำที่มีกลิ่นโคลน

ที่มา : มหาโพธิชาตค ขุ.ชา. ๒๘/๑๓๐

ปลนนแมว เสวยย
อปปลนนํ วิชชเย
ปลนนํ ปิริปปาเสยย
รทํวทกตฺธิโก ฯ

ควรคบหาแต่กับคนที่ใจซื่อมือสะอาด
ควรหลีกเลี่ยงคนที่ใจไม่ซื่อมือไม่สะอาดเสีย
ควรเข้าไปใกล้ชิดคนที่ใจซื่อมือสะอาด
เหมือนคนที่ต้องการน้ำ เข้าไปหาแหล่งน้ำ

ที่มา : มหาโพธิชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๓๑

ภเช ภนตํ ปุริสํ
อภนตํ น ภชชเย
อสปุริสธมโม โส
โย ภนตํ น ภชชติ ฯ

คนที่น่าคบ จึงค่อยคบ
คนที่ไม่น่าคบ ก็อย่าไปคบ
ผู้ที่ไม่คบคนที่น่าคบ
ชื่อว่าไม่มีธรรมของสัตบุรุษ

ที่มา : มหาโพธิชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๓๒

อจุจาทิกขณส์สคคา
อลโมสรณน จ
เอเตน มิตตา ชีรนติ
อกาเล ยาจนาย จ ฯ

ปวงมิตรสหายย่อมเหนงหน่ายกันได้
ด้วยสาเหตุ ๓ ประการคือ สังสรรค์กันบ่อยเกินไป ๑
ไม่ไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ ๑ ขอในเวลาที่ไม่ควรขอ ๑

ที่มา : มหาโพธิชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๓๔

สภิเทว สุตโสสม
สพภิ กุพฺเพถ สนฺถวํ
สา นํ สงฺคติ ปาเลติ
นาสพฺภิ พหุ สงฺคโม ฯ

การได้สนิทสนมคุ้นเคยกับคนดี
แม้จะเพียงครั้งเดียว ก็ช่วยป้องกันเขาได้
แต่การสังคมกับคนชั่ว แม้จะบ่อยครั้ง
ก็ช่วยป้องกันเขาไม่ได้

ที่มา : มหาสุตโสสมชาดก ๒๘/๙๒๔

กาฬปักเข ยถา จนุโท
หายเตว สุเว สุเว
กาฬปักชูปโม ราช
อสตี โหติ สมากโม ฯ

ดวงจันทร์ในช่วงข้างแรม
ย่อมอ่อนแสงลงทุกวันๆ ฉันใด
การสมาคมกับคนไม่ดี
ก็มีอุปมาเหมือนช่วงข้างแรม ฉะนั้น

ที่มา : มหาสุตโสมชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๙๙๗

สกุยกปะเช ยถา จนุโท
วทุมเตว สุเว สุเว
สกุยกปะชูปโม ราช
สตํ โหติ สมากโม ฯ

ดวงจันทร์ในช่วงข้างขึ้น
ย่อมสว่างขึ้นทุกวันๆ ฉนั้นใด
การสมาคมกับคนดี
ก็มีอุปมาเหมือนช่วงข้างขึ้น ฉนั้นนั้น

ที่มา : มหาสุตโสมชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๙๙๙

อนริยรูป ปุริโส ชนินท
อหิว อุจฺจนฺคโต ทเสยย
น เตน มิตฺตี กยฺรธา ธโร
ทุกฺโข ทเว กาปุริเสน สงฺคโม ฯ

อันอนารยชนคนชั่วนั้น
เปรียบเหมือนงูที่อยู่ในปาก อาจแวงกัดได้เสมอ
ผู้มีปัญญาไม่ควรผูกไมตรีกับผู้นั้น
การสังคมกับคนชั่ว มีแต่ทำให้เดือดร้อน

ที่มา : มโหสถชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๖๖๗

มุฬิโท ทิ มุฬิหมาคम्म
ภยโย โมหิ นิคจจติ ฯ

คนงมงามาคบหากับคนงมงาม
ย่อมจะงมงามกันยิ่งขึ้น

ที่มา : มหานารทกัถสปปชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๒๕๑

๑๐. พาล - บัณฑิต

อพทธา ตตถ พชฌนติ
ยตถ พาลา ปภาสเร
พทธาปี ตตถ มุจจนติ
ยตถ ธีรา ปภาสเร ฯ

คนโง่ แม้ไม่ถูกมัดตัว
พุดขึ้นคราใด ก็มัดตัวเองครานั้น
คนฉลาด แม้ถูกมัดตัวไว้
พุดขึ้นคราใด ก็หลุดพ้นได้ครานั้น

ที่มา : พันธน์โมกขชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๒๐

ยลั ลทุธาน ทุมเมโธ
อนตถั จรติ อตตโน
อตตโน จ ปเรสญจ
หีสาย ปฏิปชชติ ฯ

ผู้ด้อยปัญญา ได้ยศมาแล้ว
มักประพฤติสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ตน
มักปฏิบัติในทางที่จะเบียดเบียนตนและผู้อื่น

ที่มา : ทุมเมธชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๒๒

อสพพตถคามิ วาจี
พาโล สพพตถ ภาสติ ฯ

อันคำพูดที่ไม่เป็นประโยชน์ทุกอย่างนั้น
คนเขลาสามารถพูดออกมาได้ทุกแห่ง

ที่มา : นังคลีลชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๒๓

นตฺถิ โลเก รโห นาม
ปาปกมมํ ปกุกุพฺโต
ปสฺสนตฺติ วนฺภูตานิ
ตํ พาลี มณฺเฑเต รโห ฯ

ขึ้นชื่อว่าที่ลับ ย่อมไม่มีในโลก
สำหรับผู้ทำบาปกรรมไว้
คนทั้งหลายเห็นว่าเป็นป่า
แต่คนพาลกลับสำคัญที่นั่นว่าเป็นที่ลับ

ที่มา : สิลวิมังสชาติก ขุ.ชา. ๒๗/๕๑๘

อปปตฺวา ปทวิญญาณํ
ปรโฆसानุสารีโน
ปนาทปรมา พาลา
เต โหนติ ปรปตฺติยา ฯ

พวกคนเขลา ยังไม่ทันรู้ร่องรอยแจ่มแจ้ง
ก็มักเล่นไปตามกระแสเล่าขานของคนอื่น
ถือคำเล่าลือเป็นสำคัญ
พวกเขาดีแต่เชื่อคนอื่น

ที่มา : ทุททุภายชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๕๘๘

นแหว สพฺพตเถว พเลน กิจฺจํ
พลํ หิ พาลสฺส วธาย โหติ ฯ

ภาระหน้าที่ที่พึงทำทุกๆ เรื่อง
จะสำเร็จได้ด้วยกำลังกายอย่างเดียว ก็หาไม่
เพราะกำลังกายของคนพาล มีไว้เพื่อฆ่าผู้อื่น

ที่มา : ลุกฺกิกชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๓๔๓

น ปณฺธิตา อตฺตสุขสฺส เหตุ
ปาปานิ กมฺมานิ สมาจรรนฺติ
ทุกฺเขน ผุฏฺฐา ขลิตาปิ สนฺตา
ฉนฺทา จ โทสา น ขนฺนติ ธรรมํ ฯ

เหล่าบัณฑิตย่อมไม่ประกอบบาปกรรม
เพราะเห็นแก่สุขส่วนตัว
แม้จะกระทบกับความทุกข์เข็ญ
แม้จะผิดพลาดไป ก็สงบนิ่งอยู่
ไม่ยอมละทิ้งคุณธรรม เพราะความชอบและชัง

ที่มา : ฎริปัญฺหาชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๔๙๗

พาลา จ โข สงคตีสนฺถวานิ
ปฺพุเพ กตฺ วาปี วินาสยนฺติ
พหุปี พาลेषุ กตฺ วินสฺสติ
ตถาหิ พาลา อกตญฺญรฺปา ฯ

พวกคนพาล มักทำให้การพบปะกัน การสนิทสนมกัน
หรือแม้กระทั่งบุญคุณที่ทำได้แก่ สูญสิ้นไปหมด
บุญคุณที่ทำได้ในพวกคนพาลนั้น
ถึงจะมีมากมาย ก็สูญเปล่า
เพราะว่า คนพาลย่อมไม่รู้คุณใคร

ที่มา : ชุณหชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๕๔๙

มิตต์ สหายญจ กโรนติ ปณทิตา
กาเล อกาเล สุขเมสมานา ฯ

คนฉลาด ย่อมสร้างมิตรสร้างสหายไว้เสมอ
เมื่อต้องแสวงหาสุขสมบัติทั้งกลางวันและกลางคืน

ที่มา : มหาอุกกุสชาดก ชุ.ชา. ๒๓/๑๙๗'๖

น ปณทิตา โภทพลา ภวนฺติ ฯ

บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมไม่มีความโกรธเป็นพลัง

ที่มา : มาดั่งคชาดก ชุ.ชา. ๒๓/๒๒๓๓

ชเวน ภัทร ชานนติ
พลีพุทธมัจ วาหิเย
โทเหน เชนุ ชานนติ
ภาสมานมัจ ปณทิตัม ฯ

มำดี ฐู้ได้ด้วยฝี่เท้า
โคถึถึ ฐู้ได้ในคราวลากเข็ญ
แม่โคนม ฐู้ได้ในคราวรีดนม
บัตถิตแท้ ฐู้ได้เมื่อเจรจา

ที่มา : สัมภวชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๗๗๒

ติโรกษาใจ อสดี ปวิภูโจ
โย สงคติสุ มุทีเรติ วากุย์
อาสีวิโส ทุมมุโขตยาหุ ตัม นรี
อารา อารา สัยเม ตาทิสมหา ฯ

นรชนใด เป็นคนปากโป้ง
จัดเข้าในพวกอสัตบุรุษ ชอบพูดในที่ชุมชน
นรชนนั้นเรียกได้ว่า ผู้มีปากร้ายคล้ายอสรพิษ
ควรจะระวังนรชนเช่นนั้นเสียแต่ไกลๆ

ที่มา : ปัณทรกษาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๘๖๘

น ปีพิตา อตตทุกฺเขน ธีรา
สุขุปลผลํ กมฺม ปริจฺจชนฺติ
สมฺโมหิตา วาปี สุขฺเขน มตฺตา
น ปาปกมฺมมฺยจ สฺมาจฺรณฺติ ฯ

อันปวงปราชญ์นั้น ถึงจะถูกทุกข์บีบรัดตัว
ก็ไม่ละเลยหน้าที่ซึ่งจะให้ผลเป็นสุข
หรือถึงจะหลงเมาสุขไปบ้าง
ก็ไม่ถึงกับประกอบบาปกรรม

ที่มา : อุมมาพันตีชาดก ชุ.ชา. ๒๘/๗๗

น เว รุทนต์ มติมนโต สปญญา
พหูสุตฺตา เย พหุจฺณจินฺตโน
ทีปํ หิ เอตํ ปรมํ นรานํ
ยํ ปณฺทิตา โสภนฺทา ภวนฺติ ฯ

คนที่มีความรู้ มีปัญญา เป็นพหูสูต
คิดเหตุผลได้มาก เขาไม่ร้องไห้กันดอก
การที่บัณฑิตชนช่วยบรรเทาความเศร้าให้แก่คนอื่นได้
นั้นแหละ จัดเป็นประทีปส่องทางให้คนอื่นอย่างเยี่ยมยอด

ที่มา : มหาสุตโสมชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๙๑๑

นภณฺจ ทูเร ปจฺวี จ ทูเร
ปารี สมุทฺทสฺส ตทาหุ ทูเร
ตโต หเว ทูรตรํ วทนฺติ
สตณฺจ ธมฺโม อสตณฺจ ราช ฯ

ท่านว่า ฟ้ำกั้บดินไกล้กัน ฟึ่งทะเลก็ไกล้กัน
แต่คำสอนของสัตบุรุษกับของอสัตบุรุษ
ท่านว่าไกล้กันกว่านั้น

ที่มา : มหาสุตโสมชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๙๒๗

น ปณทิตา ทิคุณมาหุ วากุญ์
สจฺจบปฏินฺณาว ภวนฺติ สนฺโต ฯ

เหล่าบัณฑิตย่อมไม่กล่าววาจาเป็นสอง
เหล่าสัตบุรุษย่อมมีคำปฏิญญาเป็นสัตย์อย่างเดียว

ที่มา : มหาสุตโสมชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๙๗๙

นาภาสมานิ ชานนติ
มิสฺสึ พาลเอหิ ปณฺทิตํ
ภาสมานญจ ชานนติ
เทเสนตํ อมตํปทํ ฯ

นักปราชญ์ซึ่งอยู่ปะปนกับคนโง่
เมื่อไม่พูด ก็ไม่มีใครรู้ว่าเป็นปราชญ์
ต่อเมื่อพูดแสดงทางอมตะ
จึงจะรู้ว่าเป็นปราชญ์

ที่มา : มหาสุตโสมชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๐๐๖

อกุทัโธ สมนํ เอติ
สภาย ปฏินนทิตโต
ฉาตีนํ อุตตโม โหติ
โย มิตตानํ น ทุพฺภติ ฯ

อยู่ที่บ้านตัวเอง ก็ไม่ชุ่นเคืองใจ
อยู่ในที่ประชุม ก็มีคนยินดี
อยู่ในหมู่ญาติ ก็เป็นคนเด่น
สำหรับคนที่ไม่ทำร้ายเพื่อน

ที่มา : เตมียชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๐๒๒

อสนโต นิริยั ยนฺติ
สนโต สคฺคปรายนา ฯ

คนไม่ดี ย่อมตกนรก
คนดี ย่อมขึ้นสวรรค์

ที่มา : เวสสันดรชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๓๓๐๘

๑๑. กัตถัญญ - อกัตถัญญ

โย อตถกามสฺส หิตานุกมฺปิโน
โอรชฺชมาโน น กโรติ สาสนํ
กโปตกสฺส วจนํ อกตฺวา
อมิตฺตหตฺตตฺถคโธว เสติ ฯ

ผู้ใด มีผู้หวังดี มุ่งอนุเคราะห์เกื้อกูล
ช่วยว่ากล่าวตักเตือนอยู่ แต่ไม่ยอมทำตาม
ผู้นั้น ย่อมถึงความย่อยยับ นอนเสียใจอยู่
เหมือนกาไม่เชื่อคำนกพิราบ เลยตกอยู่ในมือศัตรู

ที่มา : กโปตกชาดก ชุ.ชา. ๒๓/๔๒

อกตบุญสุส โปสสุส
นิจจํ วิวรทสฺสโน
สพฺพญเจ ปจวี ทชฺชา
เนว นํ อภิราธเย ฯ

สำหรับคนอกตัญญู
ซึ่งคอยจ้องแต่จะหาช่องทางอยู่เป็นนิจ
ถึงจะมีคนให้สมบัติหมดทั้งแผ่นดิน
ก็ทำให้เขายินดีพอใจไม่ได้เลย

ที่มา : สีสวนาคชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๓๒

สัจจํ กิเรวมาหํสุ
นรา เอกจฺจฺยา อธิ
กฏจํ นิปฺพริตํ เสยฺโย
น เตวเวกจฺจฺโย นโร ฯ

เป็นความจริงทีเดียว
ที่มีคนหลายคนพูดไว้ในโลกนี้ว่า
ไม้ที่ลอยน้ำมา ยังมีภาษีดีกว่า
แต่คนบางคน (ที่อกตัญญู) ไม่ดีเลย

ที่มา : สัจจังกิริชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๗๓

รุรัมภชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๙๐๒

โย ปุพฺพเพ กตกลยาโณ
กตตโถ นาวพฺพชฺฌติ
ปจฺจนา กิจฺเจ สมฺบุปนฺเน
กตตารํ นาธิกจฺจติ ฯ

เขาเคยทำความดี เคยทำประโยชน์ให้มาก่อน
แต่ไม่รู้สึกลำบากในบุญคุณของเขา
ภายหลัง เมื่อตนเกิดเรื่องจำเป็นขึ้นมา
ก็จะหาคนช่วยเหลือไม่ได้

ที่มา : อกัตถัญญชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๙๐

โย ปุพฺเพ กตกลยาณ
อกา โลเก สุกฺกักริ
ปจฺฉา กยิรา น วา กยิรา
อจฺจนฺติ ปุชฺชนารโห ฯ

ผู้ที่ทำคุณงามความดีให้ก่อน
ชื่อว่าได้ทำสิ่งที่ทำได้ยากไว้แล้ว
ภายหลัง เขาจะทำหรือไม่ทำให้อีกก็ตาม
เขาก็คู่ควรแก่การบูชาตลอดไป

ที่มา : มหาอัสสาโรชชาดก ขุ.ชา. ๒๓๗/๕๐๙

อกตัญญุมกตตาร
กตสฺส อปฺปฏิการกั
ยสฺมี กตญฺจตา นตฺถิ
นिरตฺถา ตสฺส เสวนา ฯ

คนที่ไม่เคยสำนึกถึงบุญคุณของใคร ๑
คนที่ไม่เคยทำความดีแก่ใคร ๑
คนที่ไม่เคยตอบแทนบุญคุณที่เขาเคยทำให้ ๑
คน ๓ ประเภทนี้ ล้วนน่าตำหนิ
การเสวนากับคนที่ไม่มีความกตัญญูเช่นนั้น
ย่อมป่วยการเปล่า

ที่มา : ชาวสกุลชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๕๓๒

กตัญญุมหิ จ โปสมหิ
สีลวานเต อริยวตฺติเน
สุเขตเต วีย พีชานิ
กตํ ตมฺหิ น นสฺสติ ฯ

ความดีที่เราทำในคนกตัญญู ผู้มีศีล
ผู้ประพฤติตามธรรมนิยมอารยชน
ย่อมจะไม่สูญหายไป
เหมือนพันธุ์พืชที่หว่านลงในนาดี ย่อมไม่เสียหาย

ที่มา : นิโครธชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๔๒๖

โย มาตรํ วา ปีตรํ สวิฏฺฐ
อทุสเส ทิสฺสตี ปาปธมฺโม
กายสฺส เกทา อภิสฺมฺปรายํ
อํสํสํ โส นิริยํ อุเปตี ฯ

ผู้ใด เป็นคนชั่วช้า
เบียดเบียนมารดาบิดาผู้ไม่ถือโทษโกรธตอบ
ผู้นั้น ตายไปยังสัมปรายภพภายนอกหน้า
จะต้องตกนรก โดยไม่ต้องสงสัย

ที่มา : ตักกิลชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๔๓๕

โย มาตรํ วา ปีตรํ สวิฏฺฐ
อนนฺน ปาเนน อุฏฺฐหาตี
กายสฺส เกทา อภิสมฺปรายํ
อสํสยํ โส สุกฺคตี อุเปตี ฯ

ผู้ใด บำรุงเลี้ยงมารดาบิดา ด้วยข้าวด้วยน้ำ
ผู้นั้น ตายไปยังสัมปรายภพภายในภาคหน้า
ย่อมเข้าถึงสุคติ โดยไม่ต้องสงสัย

ที่มา : ตักกชาดก ชุ.ชา. ๒๓/๑๔๓๖

มาตริ ปิตริ จาปิ
ชินฺณเก คตโยพฺพน
ปฺหุสนฺโต น โปสิสฺสํ
อิติ ปจฺฉานฺตปฺปติ ฯ

ผู้ที่ไม่เลี้ยงดูมารดาบิดา ผู้แก่เฒ่า
ผู้ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว
ย่อมจะเดือดร้อนใจในภายหลังว่า
เมื่อก่อน เราพอที่จะเลี้ยงท่านได้
แต่ทำไมหนอ เราจึงเลี้ยงท่าน

ที่มา : ชนลัทธิชาตก ขุ.ชา. ๒๓/๑๓/๐๓

ยสฺส รุกฺขสฺส ฉายาย
นีสึเทยฺย สเยยฺย วา
น ตสฺส สาขั ภาณฺเชยฺย
มิตฺตทุพฺโภ หิ ปาปโก ๙

เคยนั่งหรือนอนที่ร่มเงาของตนไม่ได้
ไม่พึงหักรานกิ่งของตนไม้นั้น
เพราะผู้ทำเช่นนั้น ชื่อว่าเป็นผู้ทรยศเพื่อน
และเป็นคนบาป

ที่มา : มหาวาณิชชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๒๑๒๕

กุลวสี มหาราช
โพราน์ ปรีหาปย
อธมฺจารี เขญฺเจสุ
นिरย โส อุปปชฺชติ ฯ

ข้าแต่มหาราช

ผู้ที่ทำให้วงศ์ตระกูลเก่าแก่ของตนต้องเสื่อมถอย

ไม่ประพฤติตามธรรมเนียมในผู้หลักผู้ใหญ่

ผู้นั้น ย่อมเข้าถึงนรก

ที่มา : โสณนันทชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๔๖๒

เย จ ธมฺมสฺส กุสลา
โพรณสฺส ทิสํปติ
จาริตฺเตน จ สมฺปนฺนา
น เต คจฺจนฺติ ทุคฺคตี ฯ

ข้าแต่ทศบดี
ผู้ที่ฉลาดในธรรมเนียมเก่าแก่
และปฏิบัติตามจารีตประเพณี
ย่อมไม่เข้าถึงทุกข์

ที่มา : โสณนันทชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๕๖๓

เฮอร์ กิจฉาภโต โปโส
มาตุ อปริจารโก
มาตริ มิจฉา จริตฺวาน
นिरยํ โส อุปฺปชฺชติ ฯ

ขนาดพ่อแม่เลี้ยงดูมาด้วยความยากลำบากปานนี้
ผู้เป็นลูกกลับไม่ปรนนิบัติดูแลท่าน
ชื่อว่าประพฤติดีในพ่อแม่
ผู้นั้น ย่อมเข้าถึงนรก

ที่มา : โสณนันทชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๔๘๘

ธนมปี ธนคามานัน
นสฺสติ อิติ เม สุตํ
มาตริ อปริจริตฺวาน
กิจจํ วา โส นิคจฺจติ ฯ

ข้าพเจ้าได้ฟังมาอย่างนี้ว่า
เพราะไม่ปรนนิบัติดูแลมารดาบิดา
แม้ทรัพย์สินของผู้รักหวงแหนทรัพย์สิน
ก็ย่อมเสื่อมสลายไป
หรือไม่ ตัวเองก็จะประสบกับความยากลำบาก

ที่มา : โสณนันทชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๙๐

พรหมมาติ มาตาปิตโร
ปุกุพาจริยาติ วุจฺจเร
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ
ปชาย อนุกมฺปกา ฯ

พ่อแม่ผู้อนุเคราะห์เลี้ยงดูลูก
ท่านกล่าวว่า เป็นพระพรหม
เป็นพระอาจารย์คนแรก
เป็นพระอรหันต์ของลูกๆ

ที่มา : โสณนันทชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๔๙๗

ตสฺมา ทิ เต นมสฺเสยฺย
สกกฺกเรยฺย จ ปณฺทิตฺโต
อนฺเนน อโถ ปาเนน ฯเปฯ
ปาทานํ โหฺวเนน จ ฯ

เพราะฉะนั้น ผู้เป็นบัณฑิตพึงนอบน้อม
และสักการะมารดาบิดา ด้วยการให้ข้าว
ให้น้ำ ให้เสื้อผ้า ให้ที่หลับนอน ชดสืตัวให้
อาบน้ำให้ และล้างเท้าให้ท่าน

ที่มา : ไสยมนันทชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๔๙๘

ยสเสว ขมเร ภูณฺเขยฺย โภคํ
ตสฺเสว อตฺถํ ปุริโส จเรยฺย ฯ

ได้กินใช้โภคทรัพย์ที่บ้านใคร
ควรทำประโยชน์ให้เขาบ้าง

ที่มา : มโหสถชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๖๔๕

ยสเสกรตฺติมปิ ฆเร วเสยฺย
ยตถนฺนพานํ ปุริโส ลภถ
น ตสฺส ปาปํ มนสาปิ จินฺตเย
อลลญฺจ ปาณิ ททเต มิตฺตทฺพฺโก ฯ

ได้พักอาศัยอาศัยอยู่ที่บ้านใครแม้เพียงคืนเดียว
หรือได้ข้าวได้น้ำที่บ้านใคร
ก็ไม่ควรคิดร้ายผู้นั้น
ผู้มีจิตคิดร้ายเขา ชื่อว่าเพามือที่ชุ่ม
และชื่อว่าผู้ทรยศเพื่อน

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๕๘๓

เยน เกนจิ วณณเณน
ปีตุ ทุกุขิ อุกุพพะเห
มาตุยา ภคินิยาปี
อปี ปาณเหที อตุตโน ฯ

อันความทุกข์ของบิดามารดา
หรือของพี่น้อง ซึ่งเกิดขึ้นด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง
ชอบที่บุตรธิดาจะช่วยกันปลดเปลื้องให้
แม้ว่าจะต้องถึงกับสละชีวิตก็ตาม

ที่มา : เวลสันดรชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๓๔๒๕

๑๒. มิตร - ศัตรู

เสຍโย อมิตโต มติยา อุเบโต
น เตวว มิตโต มติวิปปหิโน ฯ

คัตถุที่มีความรู้ ยังจะดีกว่า
มิตรที่ปราศจากความรู้ จะดีอะไร

ที่มา : มกสชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๔๔

น นั อุมุหยเต ทิสฺวา
น จ นั ปฏินนุทติ
จกฺขุณี จสฺส น ททาติ
ปฏิโลมณฺจ วตฺตติ ฯ

คนที่พบหน้ากันแล้วไม่ยิ้มให้ ๑
คนที่ไม่แสดงความยินดีตอบ ๑
คนที่ไม่สบตาด้วย ๑
คนที่ประพฤติดตรงข้ามเสมอ ๑
คน ๔ ประเภทนี้ ฟังรู้ว่า มิใช่มิตร

ที่มา : มิตตามิตตชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๒๔๓

เยน มิตเตน สัสสุคา
โยคกุเขโม ปวทุตติ
กเรยตตสมิ วุตติ
สพุกิจเจสุ ปณฺทิตฺโต ฯ

ความสุขกายสบายจิตจะเพิ่มพูนขึ้นมาได้
เพราะสังสรรค์กับมิตรคนใด
ผู้ฉลาดพึงทำข้อปฏิบัติแบบมิตรนั้น
ให้มีอยู่เสมอในตน ในกิจการทุกอย่าง

ที่มา : พยัคฆชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๔๑๖

ยตถ สมมุขจิณฺณ
มิตฺตมฺโม น ลพฺภติ
อนุสฺสฺยมนกฺโกสํ
สณฺิกํ ตมฺหา อปฺกุกเม ฯ

ทั้งที่ทำอุปการะให้ซึ่งหน้าอยู่
ก็ยังไม่ได้ความเป็นมิตร ในผู้ใด
ก็ไม่ต้องห่อเหี่ยวใจ ไม่ต้องไปตำว่าเขา
จงค่อยๆ ปลีกตัวไปจากเขาเสีย

ที่มา : ชาวสกุลชาดก ชุ.ชา. ๒๓/๕๓๓

หิรินฺตรนฺตํ วิชิตฺจฺจนํ
ตฺวาทฺมสฺมิ อิติ ภาสฺมานํ
เสยฺยานิ กมฺมานิ อนาทิยนฺตํ
เนโส มมนฺติ อิติ นํ วิชณฺณา ฯ

คนที่ไม่ละอายแก่ใจ ยังรังเกียจมิตรอยู่
ดีแต่พูดว่าเรายังเป็นเพื่อนกัน
แต่ไม่เคยหยิบยื่นสิ่งที่ดีๆ ให้
พึงรู้เถิดว่า เขามีไซ้มิตรแท้ของเรา

ที่มา : หิริชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๗๗๑

สเจ ลภถ นิปกํ สหายํ
สพฺธิญฺจรี สาธุวิหารี ธีรํ
อภิภูยฺย สพฺพานิ ปริสุสฺยานิ
จเรยฺย เตนตฺตมโน สตีมา ฯ

ถ้าได้ธีรชนคนมีปัญญา ผู้ไปด้วยกันได้
อยู่ด้วยความดี มาเป็นสหาย
ก็พึงกำจัดข้อขัดข้องทั้งปวงเสีย
มีความพอใจเที่ยวไปกับผู้นั้นอย่างมีสติเกิด

ที่มา : โกลัมพियชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๒๕๒

**เอกสฺส จริตฺ เสยฺโย
นตฺถิ พาลे สหายตา ฯ**

เที่ยวไปคนเดียวดีกว่า (ถ้ามีแต่คนพาล)
เพราะว่า ในคนพาล ไม่มีความเป็นเพื่อนหรอก

ที่มา : โภสัณพิตฺยชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๒๕๔

เย เว สขีนิ สขาโร ภานติ
 ปาณาจฺเจเย สุขทุกฺเขสุ หัส
 ขีณิ อชฺเฌนฺติ น ตํ ขนฺติ
 สนฺโต สตํ ธมฺมนุสฺสรนฺตา ฯ

คนที่เป็นเพื่อนของเพื่อนได้จนตลอดชีวิต
 ทั้งในยามสุขและยามทุกข์
 ถึงเพื่อนจะสิ้นเนื้อประดาตัวหรือไม่ก็ตาม
 ก็ไม่ทอดทิ้งกัน นึกถึงคุณธรรมของคนที่อยู่เสมอ
 ผู้นั้นแหละ จัดว่าเป็นคนดีแท้

ที่มา : มหาสุวราชชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๒๕๓

อตฺถิรํ นินวเสน
บิโย ภวติ อปฺปิโย ฯ

เพราะอยู่ด้วยกันนานเกินไป
ที่รักกัน ก็หน่ายกันได้

ที่มา : ชวนทั้งสชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๘๑๖

กโรนติ เทเต สชินิ สขาโร
ปานิ จชนตา สตเมส ธมโม ฯ

แท้จริง เพื่อนยอมสละชีวิตทำเพื่อเพื่อนได้
นี่เป็นธรรมดาของเหล่าคนดี

ที่มา : มหาอภูกุสชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๙๗๘

**จตุรปิ เหน่ ขลิตาปิ สกมมุนา
มิตตานุภมฺบาย ปติฏฺฐหนฺติ ฯ**

คนบางคน ถึงจะมีกิจการล้มเหลวไปแล้ว
ถึงจะผิดพลาดไปแล้ว จากกิจการของตน
ก็ตั้งตัวใหม่ได้ ด้วยความอนุเคราะห์ของเพื่อน

ที่มา : มหาอภูกุสชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๙๘๐

๑๓. ปัญญา - ความรู้

น เว อนตถกุสเลน
อตถจริยา สุขาวหา
หาเปติ อตถํ ทุมเมโธ
กปิ อารามิโก ยถา ฯ

คนฉลาดไม่เข้าเรื่อง ไปทำหน้าที่อะไร
ก็นำความสุขสำเร็จมาให้ไม่ได้
ผู้ด้อยปัญญา มักจะทำให้เสียเรื่องเสมอ
เหมือนลิงเฝ้าสวนถอนต้นไม้มาดูราก
ทำให้ต้นไม้ตายหมดทั้งสิ้น

ที่มา : อารามพุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๔๖

อนุปาเยน โย อตถ
อิจจติ โส วิทญฺญติ ฯ

ผู้หวังประโยชน์โดยไม่แยบยล
ย่อมเดือดร้อนได้

ที่มา : เวทีพหุชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๔๘

ปโรสหัสสมปิ สมาคตานัน
กนุเทยยุ เต วสฺสสตํ อปณฺณา
เอโกว เสยฺโย ปุริโส สปณฺโณ
โย ภาสิตสฺส วิชานาติ อตฺถํ ฯ

แม้จะมาชุมนุมกันกว่าพันคน แต่ต่างไร้ปัญญา
ก็ถกกันอยู่เป็นร้อยปีได้

ผู้มีปัญญาที่รู้เนื้อหาเรื่องที่พูดกันแจ่มแจ้ง
เพียงคนเดียวเท่านั้น ยังจะดีกว่า

ที่มา : ปโรสหัสสชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๙๙

สารุ โข สิบปกนนาม
อปี ยาทิสกัทิสั ๑

ขึ้นชื่อว่าศิลปวิทยา ไม่ว่าประเภทใด
ก็อำนาจประโยชน์ให้ได้ทั้งนั้น

ที่มา : สาลิตตชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๐๗

**ลิกฺเขยฺย ลิกฺขิตพฺพานิ
สนฺติ ตจฺจนฺทีโน ชนา ฯ**

ศิลปวิทยาใดควรศึกษา ก็ศึกษาไว้เถิด
คนที่เขาพอใจศิลปวิทยานั้น ย่อมมีแน่

ที่มา : พาหิยชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๐๘

สพพ์ สุตมธีเยถ
หีนมุกกฏจมชฺฉิมิ
สพพสฺส อตถิ ชาเนยฺย
น จ สพพ์ ปโยชเย ฯ

อันวิชาความรู้ ควรศึกษาทุกออกไป
ไม่ว่าจะเป็นวิชาขั้นต้น ขั้นสูง หรือชั้นกลาง
ควรรู้ประโยชน์ของทุกวิชาที่ศึกษา
แต่ไม่ควรใช้วิชาทุกอย่างที่ศึกษามา

ที่มา : มุสิกชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๘๒๘

ปาปานิ กมmani กริตวา ราช
พหุสสุโต เนว จเรยย ธมมံ
สทสสเวโทปิ น ตัม ปฏิจจ
ทุกุชา ปมฺญจ จรณํ อปตฺวา ฯ

มีความรู้มาก แต่ชอบทำบาปกรรม
ไม่ประพฤติธรรมเลย

ถึงจะรู้วิชาตั้งพันอย่าง เมื่อยังไม่ถึงจริยธรรม
ก็อาศัยวิชานั้นพ้นความเดือดร้อนไปไม่ได้

ที่มา : เสตเกตฺตชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๘๕๒

กิตติฉจ ปบโปติ อธิจจ เวเท
สนดี ปุณติ จรณน ทนโต ฯ

ผู้เรียนวิชาจบ ย่อมได้รับเกียรติ
ส่วนผู้ฝึกตนด้วยจริยธรรม ย่อมได้พบสันติ

ที่มา : เสตเกตุชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๘๕๔

โย จ อุปติตฺ อตถ
ชิปปเมว นิโพธิ
มัจเจเต สตตุสมพธา
กุกกุฏเฐว วิฬาริยา ฯ

ผู้รู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ฉับพลัน
ย่อมพ้นจากการเบียดเบียนของศัตรูได้
เหมือนไก่พ้นจากเงื้อมมือของแมว

ที่มา : กุกกุฏชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๙๐๔

ปณโณ ว เสดโย น ยสสสิ พาลो ฯ

คนมีปัญญา ประเสริฐกว่า

คนโง่ ถึงจะมียศศักดิ์ จะประเสริฐอะไร

ที่มา : สิริมันฑชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๓๐๔

ลทธา สุขี มชฺชติ อปฺปปณฺโณ
ทุกฺเคน ญฺโฆปิ ปโมหเมติ
อาคนฺตฺนา สุขทุกฺเคน ญฺโฆ
ปเวติ วาริจโรว มฺเม ฯ

อันผู้ด้อยปัญญา ได้พบสุขเข้า ก็มักเมาเมา
ถูกทุกข์กระทบเข้า ก็มักมีดมน
ได้สัมผัสสุขหรือทุกข์ที่ใครมาเข้า
ก็มักดินพล่าน เหมือนปลายามหน้าแล้ง

ที่มา : ลีริมันทชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๓๐๖

อสังวิทิตกมมุนต์
พาล์ ทุมมนติมุนติน์
สิรี ชหติ ทุมเมธ์
ชินุณว อูร์โค ตจํ ๑

สิริมงคลย่อมละทิ้งคนโง่ ผู้ไม่จัดการงานให้ดี
มีความคิดความอ่านไม่ดี ทั้งด้อยปัญญา
เหมือนงูทิ้งคราบไปจะนั้น

ที่มา : สิริมันทชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๓๑๗

ทาไสว ปณฺณสฺส ยสฺสสิ พาโล
อตฺถสฺส ชาเตสฺส ตถาวิเชสฺส
ยํ ปณฺทิตโต นิปุณฺํ สํวิเชสิ
สมฺโมหมาปชฺชติ ตตฺถ พาโล ฯ

คนโง่ ถึงจะมียศศักดิ์ ก็ตกเป็นเบี้ยล่างของคนมีปัญญา
เมื่อมีกิจการต่างๆ เกิดขึ้น
กิจการใด คนฉลาดจัดการได้ละเอียดเรียบร้อย
กิจการนั้น คนโง่ย่อมถึงความมีดมน

ที่มา : ลีริมันทชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๒๓๑๙

ตสส สัหิรปญญสส
วิโร ชายเต มหา
รตติมนุโธว รูปานิ
ญฺลานิ มนุสฺสติ ฯ

เมื่อปัญญาอ่อนด้อย
ช่องทางรู้ไหลแห่งสมบัติก็เกิดได้มากมาย
แต่เขาก็มองเห็นได้หายิบๆ
เหมือนเห็นภาพได้ลางๆ ในยามราตรี

ที่มา : หังสชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๓๓/๓

ดี พลანი พลั เสฎฐัจ
อคคั ปญญาพลั วร
ปญญาพเลนุปัตถุโธ
อตถั วินุทติ ปณทิตโต ฯ

อันพลังปัญญา นั้น
จัดว่าประเสริฐยิ่งมยอดกว่าพลังทั้งหลาย
บัณฑิตมีพลังปัญญาสนับสนุน
จึงประสบความสำเร็จ

ที่มา : เทศกถุณชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๓๐๐๓

ปณฺญา สุตฺวินิจฺฉินิ
ปณฺญา ลีโลกวฑฺฒนินิ ฯ

ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยวิชาความรู้
ปัญญาเป็นเครื่องเพิ่มพูนชื่อเสียง

ปณฺณาสทิตฺโต นโร อธิ
ทฺฤเช สุขานิ วินฺทติ ฯ

ในโลกนี้ คนมีปัญญา
ย่อมหาสุขพบ แม้ในยามทุกข์

ที่มา : เทศกถชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๓๐๐๖

ยี่ เว นรุตส อหิตาย อุตส
น ตํ ปญโณ อรหติ ทุตสนาย ฯ

สิ่งใด ไม่เป็นประโยชน์
สิ่งนั้น ผู้มีปัญญาไม่ควรเสียเวลาดู

ที่มา : วัชรชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๕๙๐

ปณฺณมา ทเว ททํ ปณฺทิตานํ ฯ

ปัญญานั้นแล เป็นหัวใจของนักปราชญ์

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๖๔๗

๑๔. บุคคล

ทีไรตบปสมปนนา
สกุภมมสมาหิตา
สนโต สปุริสา โลก
เทวมมาติ วุจฺจเร ฯ

ผู้ประกอบด้วยหิริและโอตตัมปะ
ตั้งมั่นอยู่ในธรรมที่ชาวสะอาต
ท่านเรียกว่า
ผู้สงบ ผู้เป็นสัตบุรุษ ผู้มีเทวธรรม

ที่มา : เทวธัมมชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๖

ยฉจ ฉฉฉ ฉ น รกษนติ
โย จ ฉฉฉ ฉ น รกษติ
ส เว ราช สุขี เสติ
กาเมสุ อนเปกฺขวา ฯ

ผู้ที่ไม่ต้องให้ใครดูแล
และผู้ที่ไม่ต้องดูแลใคร
ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่มีเยื่อใยในกามทั้งปวง

ที่มา : สุขวิหาริชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๐

เย วุฑฒมปจายนติ
นรา ธมฺมสฺส โภวิทา
ทิฏฺฐเจ ธมฺเม จ ปาส์สา
สมปรายโย จ สุกฺคติ ฯ

นรชนผู้ฉลาดรู้ธรรมเนียม
นอบน้อมถ่อมตนต่อผู้หลักผู้ใหญ่
ในกาลปัจจุบัน ย่อมเป็นผู้ควรแก่การสรรเสริญ
และกาลข้างหน้า ก็ไปได้ดี

ที่มา : ดิถีไตรชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๓๓๗

นาจจนต์ นิกติบปญโณ
นิกตยา สุขเมธติ ฯ

ผู้ที่ใช้ปัญญาหลอกลวงคนอื่นไว้
ย่อมไม่ได้รับความสุขใจตลอดกาล

ที่มา : พกชาดก ขุ.ชา. ๒๓๗/๓๘

อุกฤษเฐ สุรมิจฉนติ
มนุติสุ อกุตฺทหลํ
ปิยฉจ อนนปานมฺหิ
อตเถ ชาเต จ ปณฺทิตา ฯ

ยามคับขัน ย่อมต้องการคนกล้า
ยามประชุมปรึกษา ย่อมต้องการคนหนักแน่น
ยามมีข้าวน้ำ ย่อมต้องการคนที่รัก
ยามมีปัญหาเกิดขึ้น ย่อมต้องการผู้รู้

ที่มา : มหาสารชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๙๒

อสาดี สัตรูเปน
ปิยรูเปน อปิยัม
ทุกขัม สุขสฺส รูเปน
ปมตฺตมติวตฺตติ ฯ

คนที่ประมาทมัวเมา
ย่อมถูกละทิ้งที่ไม่นำยินดีมาในรูปนำยินดีครอบงำ
ถูกละทิ้งที่ไม่นำรักมาในรูปนำรักครอบงำ
ถูกละทิ้งที่ก่อทุกข์มาในรูปสุขครอบงำ

ที่มา : อสตรูปชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๐๐

ยตถ เเวรี นิสีลติ
น วเส ตตถ ปณฺทิตไ
เอกรตฺตํ ทฺวिरตฺตํ วา
ทุกฺขํ วสตี เเวริสุ ฯ

มีคนที่คอยจองเวรอยู่ ณ ที่ใด
ผู้ฉลาดไม่พึงอยู่ ณ ที่นั้น
เมื่ออยู่ในหมู่คนที่คอยจองเวรแม้เพียงคืบสองคืบ
ก็ทำให้เกิดทุกข์

ที่มา : เเวรีชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๐๓

นาจินตยนโต ปุริโส
วิเสสมธิกจณฺธิ ฯ

คนที่คิดไม่เป็น
ย่อมไม่ได้พบสิ่งวิเศษ

ที่มา : วัฏฏกชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๑๘

อมาตยาปิตุสวทุโธ
อนาจริยกุลเล วสั
นายั กาลมกาลั วา
อภิขานาติ กุกุกุโฏ ๗

ไก่อตัวนี้ มิได้เติบโตอยู่กับพ่อแม่
มิได้อยู่ในสำนักของอาจารย์
จึงไม่รู้จักกาลที่ควรชั้หรือไม่ควรชั้

ที่มา : อภิลราวีชาดก ขุ.ชา. ๒๓๗/๑๑๙

ยथा ปราภโว โทติ
โปกโส ชีวิตสงฺขเย
อถ ชาลญฺจ ปาสญฺจ
อาสขุชาปิ น พุชฺฌติ ฯ

เมื่อสัตว์โลกจะเสื่อมถอย
หรือถึงคราวจะต้องสิ้นชีวิต
แม้จะติดข้ายหรือบ่วงแล้ว
ก็ยังไม่รู้สึกตัว

ที่มา : คิซมชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๓/๘

เอวเมว มนุสเสสุ

ททโร เจปิ ปณณวา

โส ทิ ตตถ มหา โทติ

เนว พาโล สรீรวา ฯ

ในหมู่มนุษย์นั้นไซ้

แม้จะเป็นเด็ก ถ้ามีปัญญา ก็เป็นผู้ใหญ่ได้

ถึงร่างจะใหญ่โต แต่โง่เขลา ก็เป็นผู้ใหญ่

ไม่ได้

ที่มา : เกฬีสิลชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๕๔

โย จ วนตกสาวรส
ลีเลส สุสมาหิโต
อุเบโต ทมสจฺเจน
ส เว กาสาวมรหติ ฯ

ผู้ที่คลี่คลายกิเลสตั้งน้ำฟาตได้แล้ว
ดำรงมั่นอยู่ในศีลด้วยดี
ประกอบด้วยความข่มใจและความซื่อสัตย์
ผู้นั้นแล จึงสมควรแก่ฟ้าย้อมน้ำฟาต

ที่มา : กาสาวชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๒๙๒

นเม นมนตฺสส ภเช ภษนฺตํ
กิจจานุกุพฺพสฺส กเรยฺย กิจจํ
นानตถกามสฺส กเรยฺย อตถํ
อสมภษนฺตมฺปิ น สมภเชยฺย ฯ

ฟังอ่อนน้อมต่อคนที่อ่อนน้อมตอบ
ฟังคบหากับคนที่ยอมคบหาด้วย
ฟังทำกิจตอบแทนคนที่ช่วยทำกิจของตน
ไม่ฟังทำประโยชน์ให้แก่คนที่ไม่ต้องการประโยชน์
ไม่ฟังคบหากับคนที่ไม่อยากจะคบหาด้วย

ที่มา : ปฏิภาณชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๙๕

น ตั ยาเจ ยสฺส ปิยํ ชิคฺชีเส
เทสฺโส โหติ อติยานาย ฯ

เมื่อรู้ว่าสิ่งใดเป็นที่รักของเขา ก็อย่าไปขอลงั้น
ผู้ที่เป็นคนน่ารังเกียจ ก็เพราะชอบขอลงั้น

ที่มา : มณีกัมมฐาตค ขุ.ชา. ๒๗/๓๖๐

นานนมมตโต นาปิสุโณ
นานโณ นากุตุทโล
มุกุเทสุ ลภเต ลากิ
เอสา เต อนุสาสนี ฯ

มิใช่คนบ้า ก็จงทำเป็นคนบ้า
มิใช่คนชอบเสียดสี ก็จงทำเป็นคนชอบเสียดสี
มิใช่นักแสดง ก็จงทำเป็นนักแสดง
มิใช่คนตื่นข่าว ก็จงทำเป็นคนตื่นข่าว
คนที่ทำได้ดังนี้ จะได้ลาภผลจากคณงมมายทั้งปวง
นี่เป็นคำสอนสำหรับท่าน

ที่มา : ลาภครทิกชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๕๖๐

ยตถ โปสํ น ชานาติ
ชาติยา วินเยน วา
น ตตถ มานํ กยิราถ
วสํ อญฺญาตเก ชเน ฯ

ในที่ใด ไม่มีคนรู้จักตน
ทั้งทางชาติกำเนิดหรือทางคุณธรรม
เมื่ออยู่ในหมู่คนที่ไม่รู้จัก ณ ที่นั้น
ก็อย่าได้ถือตัว

ที่มา : ททัทรชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๕๑๖

วิเทสวาส วสโต
ชาติเวทสมณปี
ขมิตพพิ สปณณ
อปี ทาสส ตชชิตี ฯ

เมื่ออยู่ต่างแดน
แม้จะมีปัญญาเสมอด้วยดวงตะวัน
คนฉลาด ก็ต้องทนให้ได้
แม้กระทั่งคำขู่ตะคอกของคนรับใช้

ที่มา : ททัทรชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๕๑๓

อลโส คีหิ กามโกคี น สาธุ
อสนฺยโต ปพฺพชิตโต น สาธุ
ราชา น สาธุ อนิสฺมมการี
โย ปณฺทิตโต โภโธนํ ตํ น สาธุ ฯ

คฤหัสถ์ผู้ยังเสพสุขกามคุณ เกียรติรำน ไม่ดี
นักบวช ไม่สำรวมระวัง ไม่ดี
ราชา ไม่ทรงใคร่ครวญก่อนปฏิบัติราชกิจ ไม่ดี
บัณฑิต มักโกรธ ไม่ดี

ที่มา : รัตติกาลลิขิต ชุ.ชา. ๒๗/๖๒๘

จเซ จชนต์ วนถ์ น กยิรา
อเปตจิตฺเตน น สมกฺเขยฺย
ทิโชนํ ทุมํ ชีณผลํว ฌตฺวา
อณฺณํ สมกฺเขยฺย มหา ทิ โลโก ฯ

ฟังถึงคนที่ทิ้งเรา อย่าไปอาลัยไยดี
คนที่คิดออกห่าง ก็อย่าไปคบหา
รู้ว่าเขาหมดรักแล้ว ก็ควรเลิกหาคนอื่นต่อไป
เหมือนนก เมื่อรู้ต้นไม้ไร้ผลแล้ว ก็บินจากไป
ด้วยว่า โลกนี้ยังกว้างใหญ่

ที่มา : โคธชาดก ขุ.ชา. ๒๓๗/๖๓๒

อกโกจฉิ มํ อวธิ มํ
อชนิ มํ อหาลิ เม
เย จ ตํ อุปนยหนฺติ
เวรํ เตสํ น สมฺมตติ ฯ

คนเหล่าใดแม้แต่ผูกเวรกันว่า
เขาเคยด่าเรา เคยฆ่าเรา เคยชนะเรา
หรือว่าเคยลักของของเราไป
เวรของพวกเขาจะสงบระงับไปไม่ได้เลย

ที่มา : ทิฆิณิกะสลชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๘๑๔

อกโกจฉิ มํ อวธิ มํ
อชนิ มํ อหาลิ เม
เย จ ตํ นฺูปนยหนฺติ
เวรํ เตสฺสปสมฺมตฺติ ฯ

คนเหล่าใดไม่ผูกเวรกันว่า
เขาเคยด่าเรา เคยฆ่าเรา เคยชนะเรา
หรือว่าเคยลักของของเราไป
เวรของพวกเขา ย่อมสงบระงับลงได้

ที่มา : ทีฆนิกายชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๘๑๕

อตตนา กุรุเต ลกฺขี
อลกฺขี กุรุตตตนา
น หิ ลกฺขี อลกฺขี วา
อณฺโณ อณฺณสุส การโก ฯ

คนเราทำตัวให้โชคดีหรือโชคร้ายด้วยตัวเอง
จะมีใครอื่นมาทำให้อีกคนหนึ่ง
โชคดีหรือโชคร้ายได้แล้ว

ที่มา : สิริกาฬกัณณิชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๘๙๗

อณฺเฏ ภณติ วาจา
อณฺเฏ กาเยน กุพฺพติ
วาจา โน จ กาเยน
น ตํ ธมฺมํ อธิจฺจโต ฯ

ผู้ที่พูดอย่างหนึ่ง แต่ทำอีกอย่างหนึ่ง
ประพฤติธรรมด้วยวาจา
มิได้ประพฤติธรรมด้วยกาย
จัดว่าเป็นผู้ดำรงธรรมยังไม่ได้

ที่มา : ธรรม์ทศชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๙๐๘

ยาจโก อပ္ปิโย โหติ
ยาจํ อททมปิโย ฯ

ผู้ขอ ย่อมเป็นที่ไม่พอใจของผู้ถูกขอ
ผู้ถูกขอแล้ว เมื่อไม่ให้ ก็ไม่เป็นที่พอใจ ของผู้ขอ

ที่มา : อัจฉริยเสนาชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๐๓๕

โย จ ยาจนชีวานโน
กาเล ยาจปี ยาจติ
ปรนฺจ ปุณฺณํ ลพฺภติ
อตตนาปิจ ชีวติ ฯ

นักบวชผู้ดำรงชีพอยู่ด้วยการขอ
เมื่อขอสิ่งสมควรขอ ในเวลาที่ควรขอ
ย่อมทำให้ผู้อื่นได้บุญ
ทั้งตนเองก็เป็นอยู่ได้

ที่มา : อรรถลีลนชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๐๓๗

น เว ทุสฺสนฺติ สปฺปญฺญา
ทิสฺวา ยาจกมาคเต ฯ

ผู้มีปัญญา ย่อมไม่คิดทำร้าย
ในเมื่อเห็นผู้ขอมาหา

ที่มา : อัจฉริยเสนาชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๐๓๘

น เว ยาจนฺติ สปรปญฺญา
ธีโร จ วิทิตฺมรหติ
อุทฺทิสฺส อริยา ติฏฺฐจฺนฺติ
เอสา อริยาน ยาจนา ฯ

ธรรมดาผู้มีปัญญาย่อมไม่ออกปากขอใคร
นักปราชญ์ควรจะรู้ข้อนี้เอาไว้
อารยชนนั้น เมื่อจะขอ ก็เพียงแค่อยินนิ่ง อยู่เท่านั้น
นี่คือวิธีขอของอารยชน

ที่มา : อัจฉริยเสนชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๐๓๙

นาสมเส กตปายมฺหิ
นาสมเส อลิกวาทีเน
นาสมเส อตตตถปญญมฺหิ
อตินฺนเตปิ นาสมเส ฯ

อย่าไว้ใจ คนที่เคยทำชั่ว
อย่าไว้ใจ คนที่พูดพล่อยๆ
อย่าไว้ใจ คนที่เห็นแก่ตัว
อย่าไว้ใจ คนที่สงบนิ่งเกินไป

ที่มา : กุกกุฏชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๔๕๒

โย น หนติ น มาเตติ
น ชินาติ น ชาปเย
เมตตํ โส สพฺพภูเตสุ
เวรํ ตสฺส น เกนจิ ฯ

ผู้ใด ไม่ฆ่าเอง ไม่ใช่ให้คนอื่นฆ่า
ไม่เอาชนะเอง ไม่ใช่ให้คนอื่นเอาชนะ
มีจิตเมตตาในสัตว์ทั่วไป
ผู้นั้น ย่อมไม่มีเวรภัยกับใคร

ที่มา : จักรกวางชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๔๙๒

พหุมติ รตโต ภาเสยย
ทญฺโจปิ พหุ ภาสติ ฯ

คนที่มีความรัก มักพูดมาก
คนที่มีความโกรธ ก็พูดมาก

ที่มา : มหาปทุมชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๓๕๙

อปี เจ มณฺณตี โปโส
ฉาติ มิตุโต สชาติ วา
โย ปุพฺเพ สุขโน หุตฺวา
ปจฺฉา สมฺปชฺชเต ทิโส ฯ

บางคน เมื่อก่อนเป็นคนใจดี
รู้จักว่าเป็นญาติบ้าง เป็นมิตรบ้าง เป็นเพื่อนบ้าง
ต่อมา กลายเป็นศัตรูกันไปเสียก็มี
ใจของมนุษย์หยิ่งได้ยากอย่างนี้

ที่มา : ชวนทั้งสชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๘๑๒

อนฺโตปิ เจ โหติ ปสนฺนจิตฺโต
ปาริ สมุทฺทสฺส ปสนฺนจิตฺโต
อนฺโตปิ โส โหติ ปทฺฏจจิตฺโต
ปาริ สมุทฺทสฺส ปทฺฏจจิตฺโต ฯ

ถ้าใจใสซื่อต่อกัน ถึงจะอยู่คนละฝั่งทะเล
ก็เหมือนอยู่ใกล้ชิดกัน
ถ้าใจคิดร้ายต่อกัน ถึงจะอยู่ใกล้ชิดกัน
ก็เหมือนอยู่กันคนละฝั่งทะเล

ที่มา : ชวนทั้งสชาติก ขุ.ชา. ๒๓/๑๘๑๔

สพฺโพ โลโก ปริจิตฺเตน อติจิตฺโต
สพฺโพ โลโก จิตฺตวา สมฺหิ จิตฺเต
ปจฺเจกสฺสตา ปุณฺณ สพฺพสฺสตา
กสฺสึธ จิตฺตสฺส วเส น วตฺเต ๑

ชาวโลกทั้งปวงต่างมีความคิดต่างไปจากความคิดผู้อื่น
ชาวโลกทั้งปวงต่างมีความคิดอยู่ในใจของตนเอง
สรรพสัตว์ทั้งหลายต่างมีความคิดเฉพาะตัว
คนเราจึงไม่ควรตกอยู่ในอำนาจความคิดของใคร

ที่มา : ตักกการิชชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๘๙๔

ทุกขูปณีโตปิ นโร สพลโฌ
อาสี น ฉินฺทเยย สุขาคมาย
พหู หิ ผสฺสา อหิตา หิตา จ
อวิตกุกิตาโร มจฺจุมุปฺปชฺชนฺติ ฯ

นรชนผู้มีปัญญา ถึงจะตกอยู่ในห้วงทุกข์
ก็ไม่ควรจะสิ้นหวังต่อความสุขซึ่งจะมีมา
เพราะสิ่งที่มาสัมผัสชีวิตมากมายนั้น
ที่ไม่เก้อกูลก็มี ที่เก้อกูลก็มี
คนที่ไม่ตระหนักรู้ ก็มักจะถึงทุกข์ปางตาย

ที่มา : สรรพชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๙๑๓
มหาชนกชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๑๔๓

อริโย หิ อริยสฺส กโรติ กิจจํ ฯ

ธรรมดาอารยชน

ย่อมช่วยเหลือทำกิจของอารยชนด้วยกัน

ที่มา : มหาอукุสชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๙๗'๖

หินชจโຈປີ ເຈ ໂທດີ
ອຸກຸຈາຕາ ວິດີມາ ນໂຣ
ອາຈາຣສີລສມປນໂນ
ນິເສ ອຄຸຊີວ ກາສຕີ ຯ

ถึงแม้ว่าจะมีชาติตระกูลต่ำต้อย
แต่มีความขยันหมั่นเพียร มีสติปัญญา
มีมารยาทและความประพฤติงดงาม ก็รุ่งโรจน์ได้
เหมือนดวงไฟ ถึงอยู่ในที่มืด ก็เจิดจ้า

ที่มา : หังสชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๓๗๕

ภยา ทิ เสฏฺฐสฺส วโจ ชเมถ
 สารมฺภเหตุ ปน สาทิสฺส
 โย จิธ หีนสฺส วโจ ชเมถ
 เอตํ ขนฺตี อุตฺตมมาหุ สนฺโต ฯ

คนเราทนต่อถ้อยคำของคนที่เหนือกว่าได้ เพราะกลัว
 ทนต่อถ้อยคำของคนที่ทำเทียมกันได้ เพราะการแข่งขัน
 แต่ว่า ผู้ใดทนต่อถ้อยคำของคนที่ดีต่อกว่าได้
 ความอดทนนั้น ท่านกล่าวว่า เป็นสูงสุด

ที่มา : สรรังคชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๓๐๓๙

กาเยน วาจา ย จ โยธ สลฺยโต
มนสา จ กิญฺจ น กโรติ ปาปํ
น อตฺตเหตุ อลิกํ ภณฺาติ
ตถาวริํ สึลวณฺฺตํ วทนฺฺติ ฯ

ผู้ใด สำรวมกาย วาจา ใจ
ไม่ทำบาปกรรมอะไรๆ
ไม่พูดโกหกเพื่อตัวเอง
คนเช่นนั้น เรียกกันว่า ผู้มีศีล

ที่มา : สรรกัษฺาตค ขุ.ชา. ๒๗/๓๐๔๙

คมกริปณห์ มนสาภินุตย์
นจจาหิต์ กมฺม กโรติ ลุฑฺฑ์
กาลาคตฺ์ อตฺถปทฺ์ น ริณฺจติ
ตถาวริํ ปณฺณวณฺฑ์ วทนฺติ ฯ

ผู้ใด คิดแก้ปัญหาลึกลับซึ่งด้วยใจได้
ไม่ทำกรรมที่หยาบช้ำหาประโยชน์มิได้
ไม่ปล่อยทิ้งประโยชน์ที่มีมาตามจังหวะ
คนเช่นนั้น เรียกกันว่า ผู้มีปัญญา

ที่มา : สรรกษชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๓๐๕๐

โย เว กตญญกตเวทิ ธีโร
กल्याณमितโต ทฬัทติ จ โหติ
ทุกุชิตสส สกุกจจ กโรติ กิจจ
ตถาวริ สปุริส วทนติ ฯ

ธีรชน ผู้เป็นคนกตัญญกตเวทิ ๑
เป็นกัลยาณมิตรผู้มีความรักดีมั่นคง ๑
ช่วยทำกิจของคนทีลำบากด้วยความเต็มใจ ๑
คนเช่นนั้น เรียกกันว่า คนดี

ที่มา : สรรกษาดก ขุ.ชา. ๒๗/๓๐๕๑

โย เนว นินทํ น ปุนปฺปสํสํ
อาทียติ ครทํ โนปิ ปุชํ
สิริ จ ลกฺขี จ อเปติ ตมฺหา
อาโป สุฏฺฐจิว ยถา ถลมฺหา ฯ

ผู้ใด ไม่ถือสา ไม่ว่าคำนินทา คำสรรเสริญ
คำตำหนิ หรือแม้คำยกย่องบูชา
สิริโชคและปัญญาย่อมตีจากผู้นั้นไป
เหมือนน้ำฝนไหลจากที่ดอนไป

ที่มา : อุมมตันตีชาดก ชุ.ชา. ๒๘/๙๐

น โส ราชา โย อเชยฺยํ ชินาติ
 น โส สขา โย สขารํ ชินาติ
 น โส ภรียา ยา ปติโน วิภติ
 น โส ปุตฺตา เย น ภรฺนติ ชินฺณํ ฯ

ราชามุ่งเอาชนะคนที่ไม่ควรเอาชนะ ไม่ชื่อว่าเป็นราชา
 เพื่อนที่มุ่งเอาชนะเพื่อน ไม่ชื่อว่าเป็นเพื่อน
 ภรรยาที่ไม่ยำเกรงสามี ไม่ชื่อว่าเป็นภรรยา
 ลูกที่ไม่เลี้ยงดูพ่อแม่ผู้แก่เฒ่า ไม่ชื่อว่าเป็นลูก

ที่มา : มหาสุตโสมชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๐๐๔

น สภา ยตถ น สนฺติ สนฺโต
น เต สนฺโต เย น ภณฺนติ ฆมฺมํ ฯ

ที่ประชุมที่ไม่มีคนดี ไม่เชื่อว่าที่ประชุม
คนที่ไม่พูดถึงคุณธรรม ไม่เชื่อว่าคนดี

ที่มา : มหาสุตโสมชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๐๐๕

สกุทวา สกุโต โหติ
ครุ โหติ สคารโว ฯ

สักการะเขา เขาก็สักการะตอบ
เคารพเขา เขาก็เคารพตอบ

ที่มา : เตมียชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๐๒๓

บุรุษโก ลภเต บุรุษ
วนุทโก ปฎิวณฺหนํ ฯ

บุชาเขา เขาก็บุชาตอบ
ไหว้เขา เขาก็ไหว้ตอบ

ที่มา : เตมียชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๐๒๔

อคฺคิ ยถา ปชฺชลติ
เทวดาว วิโรจติ
สิริยา อชฺชหิโต โหติ
โย มิตฺตานํ น ทุพฺภติ ฯ

คนที่ไม่คิดร้ายต่อมิตร
ย่อมโชติช่วงเหมือนกองไฟ
ย่อมรุ่งเรืองเหมือนเทวดา
ทั้งจะไม่ถูกสิริโชคทอดทิ้ง

ที่มา : เตมียชาติ ก ขุ.ชา. ๒๘/๑๐๒๕

อนาคตปชปาย
อดีตสุสานุโสดา
เอเตน พาลา สุตฺตนิ
นโฬว หริโต ลุโต ฯ

เพราะมัวแต่คาดหวังถึงสิ่งที่ยังไม่มีมา
เพราะมัวแต่เศร้าสร้อยถึงสิ่งที่ผ่านไปแล้ว
พวกคนเขลาจึงซัดเฉาลงเรื่อยๆ
เหมือนต้นอ้อสดที่ถูกตัดโยนไว้กลางแดด

ที่มา : เตมียชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๑๐๙๘

๑๕. การปกครอง - ผู้นำ

ยสเสเต จตุโร ธมฺมา
คฺฉนา ปรมภทฺทกา
สจฺจํ ธมฺโม ธิติ จาโค
ทิกฺขจํ โส อติวตฺตติ ฯ

ผู้ใด มีคุณธรรมที่ทำให้เจริญอย่างยิ่ง ๔ อย่าง
คือ พุทฺจริง ๑ วิจารณญาณ ๑
ความเพียร ๑ ความเสียสละ ๑
ผู้นั้น ย่อมครอบงำศัตรูได้

ที่มา : กุ้มภีรชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๙๗

เอวเมว มนุสเสสุ
โย โหติ ปริวารวา
โส หิ ตตถ มหา โหติ
สิงคาโล วีย ทาจิโน ๑

ในหมู่มนุษย์ ผู้ใดมีพวกพ้องบริวารมาก
ผู้นั้นแล ย่อมได้เป็นใหญ่ ในหมู่คนะนั้น
ดูสุนัขจิ้งจอกได้เป็นราชาแห่งสัตว์มีเขี้ยวงาทั้งหมด
เพราะอาศัยบริวารเป็นตัวอย่าง

ที่มา : สัพพทวารุชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๓๓๓

อริโย อนริยํ กุพฺพํ
โย ทณฺฑเณ นิสฺเสหติ
สาสนํ ตํ น ตํ เวรํ
อิติ นํ ปณฺทิตา วิทฺฐ ๑

เมื่อนารยชนทำชั่ว
อารยชนย่อมห้ามกันด้วยการลงโทษ
การลงโทษนั้นถือว่าเป็นการสั่งสอน
ทั้งไม่เป็นเวร ข้อนี้ เหล่าบัณฑิตรู้จักดี

ที่มา : ติลมฺหฺวฺลฺลิตชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๓๕๗

ควมฺเจ ตรมานานํ
ขิมฺหํ คจฺฉติ ปุํคโว
สพฺพา คาวี ขิมฺหํ ยนฺติ
เนตฺเต ขิมฺหํ คเต สติ ฯ

เมื่อฝูงโคว่ายข้ามแม่น้ำอยู่
ถ้าโคจ่าฝูงว่ายคดเคี้ยว
โคทั้งหมดก็จะว่ายคดเคี้ยวตามไปด้วย
ในเมื่อผู้นำพาไปคดเคี้ยวอย่างนั้น

ที่มา : ราโชวาทชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๖๓๔

เอวเมว มนุสเสสุ
โย โทติ เสฏฺฐสมมโต
โส เจ อธมฺมํ จรติ
ปเคว อิตรา ปชา
สพฺพํ รฏฺฐจํ ทุกฺขํ เสติ
ราชา เจ โทติ อธมฺมิโก ฯ

ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน
ถ้าผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ประพฤติไม่เป็นธรรม
ปวงประชาที่เหลือก็จะประพฤติไม่เป็นธรรมไปด้วย
ถ้าราชการประพฤติไม่เป็นธรรม
ราษฎรก็จะอยู่อย่างลำบาก

ที่มา : ราโชวาทชาดก ขุ.ชา. ๒๓๗/๖๓๕

อमानนา ยตถ ลียา
สนุดานํ วา วิมานนา
หีนสมฺมานนา วาปี
น ตตถ วสตี วเส ฯ

ในที่ใด ไม่นับถือคนดี
มีแต่ดูถูกคนดี
หรือมีแต่ยกย่องคนเลว
ในที่นั้น คนดีย่อมอยู่ไม่ได้แน่แท้

ที่มา : เนรุชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๘๖๔

โย ทิสฺวา ภิกขุํ จรณฺูปปนฺนํ
ปุรกฺขิตฺวา ปณฺชลิโก นมสฺสตี
ทิฏฺฐเจว ธมฺเม ลภเต ปสฺสํ
สคฺคณฺจ โส ยาคี สรีรเกทา ฯ

ผู้ใด ได้พบพระภิกษุผู้เพียบพร้อมด้วยจริยธรรม
แล้วประนมกรนมัสการให้ท่านเป็นผู้นำทาง
ผู้นั้น ย่อมได้การยกย่องสรรเสริญในปัจจุบัน
เมื่อสิ้นชีพแล้ว ย่อมได้ขึ้นสวรรค์

ที่มา : ปัพพชิตวิเหฐิกชาดก ชุ.ชา. ๒๓/๙๕๒

ทีโส เว ลหุจิตตสฺส
โปสฺสฺสานุวิธิยโต ฯ

หัวหน้าคน อาจจะไม่เข้าใจ
ในเมื่อมีผู้คอยคล้อยตาม

ที่มา : กปิชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๐๔๒

น สาธุ พลวา พาโล
ยฺยถสฺส ปริหารโก ฯ

ผู้ปกครองหมู่คณะ ถึงจะมีกำลังอำนาจ
แต่ถ้าเป็นคนโง่เขลา ก็เอาดีไม่ได้

ที่มา : กปิชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๐๔๔

ธีโร จ พลวา สาธุ
ยฺยถสฺส ปรีหารโก ฯ

ผู้ปกครองหมู่คณะ ถ้าเป็นคนฉลาด
และมีกำลัง จึงจะได้ผลดี

ที่มา : กปิชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๐๔๕

ตสฺมา ตฺลฺยฺมตฺตานํ
สีลํ ปญฺญํ สุตฺตํ
คณฺ ฺวา ปรีหเร ธีโร
เอโก วาปี ปรีพฺพเช ฯ

ดังนั้น ผู้ฉลาดพึงพิจารณาดูตัวเอง
คือศีล ปัญญา และวิชาความรู้ของตน
แล้วจึงค่อยบริหารหมู่คณะ
หรือไม่ก็ปลีกตัวอยู่ตามลำพังเสีย

ที่มา : กปิชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๑๐๔๗

โน เจ อสฺส สกา พุทธิ
วินโย วา สุลิกฺขิตโต
วเน อนฺธมฺหิโสว
จเรยฺย พหุโก ชโน ฯ

ถ้าคนเราไม่มีจิตสำนึกในตัว
หรือระเบียบวินัยที่ได้รับสั่งสอนมาอย่างดี
ผู้คนจำนวนมากก็จะประพฤติตัว
เหมือนกับกระป๋องปาดาบอดอวาละวาดอยู่ในป่า

ที่มา : คัมภีร์ชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๐๖๑

อนาคต ปฏิภยิราถ กิจจํ
มา มํ กิจจํ กิจจกาเล พุยเธสิ
ตํ ตาทิสํ ปฏิภตกัจจการี
น ตํ กิจจํ กิจจกาเล พุยเธสิ ฯ

พึงรีบทำกิจให้เสร็จล่วงหน้า
อย่าให้กิจมาบีบรัดตัวในเวลาที่ทำกิจ
คนที่รีบทำกิจเสร็จเรียบร้อยก่อนแล้วเช่นนั้น
กิจนั้นก็เลยจะไม่บีบรัดตัว ในเวลาที่ทำกิจ

ที่มา : สมุททวาณิชชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๖๘๓

เนกนตมธุนา สกกา
เอกนตติชิณน วา
อตตัม มหตเต จาเปตุ
ตสฺมา อุภยมาจเร ฯ

อ่อนเปียกอยู่ท่าเดียว หรือแข็งกร้าวอยู่ท่าเดียว
ย่อมไม่อาจดำรงตนอยู่ในฐานะใหญ่โตได้นาน
ดังนั้น จึงไม่ควรประพฤติทั้งสองอย่าง

ที่มา : มหาปทุมชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๗๕๗

ปริกฺขโต มุฑุ โทติ
อติติกฺโข จ เวรวา
เอตตฺตจ อุกฺกมฺมํ ฌตฺตวา
อนฺนฺมชฺฌนํ สฺมาจเร ฯ

อ่อนเกินไป ก็จะถูกรังแก
แข็งเกินไป ก็จะมีภัยเวร
รู้ทั้งสองอย่างนี้แล้ว ควรทำตัวเป็นกลางๆ

ที่มา : มหาปทุมชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๑๓๕๘

อนิสम्म กตํ กम्मํ
อนวตถาย จินฺติตํ
ภสชชสเสว เวงฺโก
วิปาโก โหติ ปาปโก ฯ

หน้าที่การงานที่ดำเนินการไปโดยไม่พินิจ
ไม่คิดให้ถ้วนถี่เสียก่อน
ย่อมมีผลที่เลวร้าย
เหมือนผลในแง่เสียของยา

ที่มา : โสมนัสสชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๔๔๕

นิสมม ทณฺห์ ปณฺเยยฺย อิสฺสโร
เวคา กตฺติ ตปฺปติ ภูมิปาล ๖

ผู้เป็นใหญ่ ควรพินิจให้รอบคอบก่อนลงโทษ
การพละนพละนลงโทษ ย่อมทำให้เดือดร้อนได้

ที่มา : โสมนัสสชาดก ขุ.ชา. ๒๗/๒๔๔๙

น คฺยฺหมตถํ วิวเรยย
รกฺเขยฺย นํ ยถา นิธิ
น หิ ปาตุกโต สาธุ
คฺยฺโห อตฺถิ ปชานตา ฯ

ไม่ควรเปิดเผยความลับ
ควรรักษาไว้เหมือนรักษาขุมทรัพย์
ความลับที่ผู้รู้แจ้งแพร่กระจายออกไป
ไม่เป็นผลดีเลย

ที่มา : บัญญัตินิติศาสตร์ ชุ.ชา. ๒๗/๒๕๕๐

อตฺตานิ นาทิวตเตยฺย
อธมฺมํ น สมาจเร
อดีตเถ นปฺปตาเรยฺย
อนตฺเถ น ยฺโต ลียา ฯ

นักปกครอง อย่าลืมตัว
อย่าประพฤติไม่เป็นธรรม
อย่าถลำไปในที่ไม่เป็นท่า
อย่าเฝ้าหาสิ่งที่ไร้ประโยชน์

ที่มา : สัมภวชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๒๓๗๙

สุสงคหิตนตฺชโน
สยํ วิตตํ อเวกฺขิย
นิริณฺจ อธิทานณฺจ
น กเร ปรปตฺติยา ฯ

นักบริหาร ควรสงเคราะห์คนภายในให้ดี
ควรตรวจตราทรัพย์สินด้วยตัวเอง
การเก็บทรัพย์สินก็ดี การให้กู้ยืมก็ดี
ไม่ควรไว้วางใจคนอื่น

ที่มา : เตสกุณชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๒๙๙๑

สมัย อายั วัย ชนฺดา
สมัย ชนฺดา กตาคตัม
นิกฺคณฺเห นิกฺคหารหัม
ปกฺคณฺเห ปกฺคหารหัม ฯ

นักบริหาร ควรรู้เรื่องรายรับรายจ่ายด้วยตัวเอง
ควรรู้จักการที่สำเร็จแล้วหรือยังไม่ได้ทำ
ควรตำหนิ คนที่ควรตำหนิ
ควรยกย่อง คนที่ควรยกย่อง

ที่มา : เตสกฺณชาดก ขุ.ชา. ๒๓/๒๙๙๒

โย อิสฺสโรมฺหิติ กโรติ ปาป
กตฺวา จ โส นุตฺตปเต ปเรสํ
น เตน โส ชีวิติ ทิฆมายุํ
เทวาปิ ปาเปน สเมกฺขเร นํ ฯ

ผู้ที่ทำบาปกรรมด้วยสำคัญตัวว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่
เมื่อทำแล้ว ก็ไม่สะดุ้งกลัวเกรงใครอื่น
ด้วยบาปกรรมนั้น เขาจึงมีชีวิตตลอดอายุขัยไม่ได้
แม้พวงเทวาก็มองเขาด้วยสายตาชิงชัง

ที่มา : อุมมาพันตีชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๗๙

บทที่ หก มหานทาน์
โพพุทธมรณฺติ อาปทํ ฯ

การรู้ถึงอันตรายล่วงหน้า
เป็นบทเรียนสำหรับผู้ใหญ่ทั้งหลาย

ที่มา : จุลลหังสชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๕๒๑

อนามนตกตกมมัม
ตัม ปจฺฉา อนฺตปฺปติ ฯ

กิจกรรมที่ทำไปโดยไม่มี การปรึกษา กัน
ย่อมทำให้เดือดร้อนภายหลังได้

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๓๖๙

น หิ ราชกุลํ ปตฺโต
อณฺณาโต ลภเต ยสํ ฯ

รับราชการ เมื่อยังไม่มีความดีปรากฏ
ก็ย่อมไม่ได้ยศตำแหน่ง

ที่มา : วิสุทธิชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๔๘๔

**นาตีสฺวโร นาติทุมเมโธ
นปฺปมตฺโต กุทาจนํ ฯ**

ข้าราชการ อย่ากล้าเกินไป อย่าทิ่มเกินไป
อย่าประมาทพลังเหลือ ไม่ว่าจะเวลาไหน

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๔๘๔

ยथाสส สीलํ ปณณมจ
โสเจยยญจาธิคจจติ
อถ วิสฺสาสเต ตมฺหิ
คฺยุทญฺจสฺส น รกฺขติ ฯ

ข้าราชการ เมื่อเจ้านายทราบถึงความประพฤตินิสติปัญญา และความสะอาดโปร่งใส
ย่อมให้ความไว้วางใจ
แม้ความลับ ก็ไม่ปิดบัง

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๔๘๕

ตุลา ยถา ปคคหิตา
สมทณฺทา สุธาริตา
อชฺฌมฺญโโจ น วิกรมเปยฺย
ส ราชาวสตี วเส ฯ

ข้าราชการ จงทำตัวเหมือนดังตราชู
ที่ถูกประคองให้มีคั่นเที่ยงตรงเสมอ
เมื่อเจ้านายไม่เรียกใช้ ก็อย่าหวั่นไหวท้อแท้
ผู้ประพฤติได้เช่นนั้น จึงสมควรอยู่ในวงราชการ

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๔๘๖

ตุลา ยถา ปคฺคหิตา
สมทณฺหา สุธาริตา
สพฺพานิ อภิสมฺโภนโต
ส ราชาวสตี วเส ฯ

ข้าราชการ จงทำตัวเหมือนดังตราชู
ที่ถูกประคองให้มีคั่นเที่ยงตรงเสมอ
พึงปฏิบัติหน้าที่ทุกอย่างด้วยความเที่ยงตรง
ผู้ประพฤติได้เช่นนั้น จึงสมควรอยู่ในวงราชการ

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๔๘๗

น นิททำ พุ มณเฑียร
น มทาย สุริ ปิเว
นาสุส ทาย มิเค ทณเฑ
ส ราชวสดี วเส ฯ

ข้าราชการ อย่าเห็นแก่นอนมากนัก
อย่าดื่มสุราจนเมามาย
อย่าฆ่าสัตว์ในสถานที่ราชการ
ผู้ประพฤติได้เช่นนั้น จึงสมควรอยู่ในวงราชการ

ที่มา : วิรุทธาตถ กุ.ชา. ๒๘/๒๔๙๖

นาดีเวลล์ ปภาเสยย
น ตฤณี สพพทา ลียา
อวิกิณณํ มิติ วาจํ
ปตฺเต กาลे อุทฺริเย ฯ

ข้าราชการ ไม่ควรพูดมากเกินไป
แต่ก็ไม่ควรนิ่งเสียทุกคราวไป
เมื่อถึงเวลาที่ต้องพูด
ก็ควรพูดแต่พอประมาณ ไม่พรั้าเพรื่อ

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๕๐๗

อกุโธธโน อสงฆฏโณ
สจฺโจ สณฺโโท อเปสฺสุโณ
สมมฺหิ คิริ น ภาเสยฺย
ส ราชวสตี วเส ฯ

ข้าราชการ อย่าเป็นคนมักโกรธ
อย่าพูดกระทบใคร ควรพูดจริง
พูดอ่อนหวาน ไม่พูดเสียดสี ไม่พูดเพ้อเจ้อ
ผู้ประพฤติได้เช่นนั้น จึงสมควรอยู่ในวงราชการ

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๕๐๘

นิวัตวุตติ วุฑฒเส
สปรตสิโส สการโว
สุรโต สุขสวาโส
ส ราชวสตี วเส ฯ

ข้าราชการ ควรประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน
มีความเคารพยำเกรง ในผู้มีอาวุโสสูงกว่า
เป็นผู้สงบเสงี่ยม อยู่ด้วยได้อย่างสบาย
ผู้ประพฤติได้เช่นนั้น จึงสมควรอยู่ในวงราชการ

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๕๑๑

สมณ พราหมณ จาปี
ลีลวนเต พุทฺธสุเต
สกุจจํ ปยิริปาเสยย
ส ราชวสตี วเส ฯ

ข้าราชการ พึงเข้าหาสมณพราหมณ์
ผู้ทรงศีล ผู้คงแก่เรียน ด้วยความเคารพนบ
ผู้ประพฤติได้เช่นนั้น จึงสมควรอยู่ในวงราชการ

ที่มา : วัชรชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๕๑๓

**ปณณวา พุทธิสมปนุโน
วิธานวิธิโกวิท
กาลณญ สมยณญ จ
ส ราชวสตี วเส ฯ**

ข้าราชการ จะต้องมีปัญญา เพียบพร้อมด้วยจิตสำนึก
ฉลาดในการจัดการและวิธีทำงาน
รู้จักกาลเวลา และสมัยนิยม
ผู้ประพฤติได้เช่นนั้น จึงสมควรอยู่ในวงราชการ

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๕๑๘

อุฏฐาตา กมฺมชฺเวยเยสุ
อปฺปมตฺโต วิจกฺขณ
สุสํวิหิตกมฺมนฺโต
ส ราชวสตี วเส ฯ

ข้าราชการ ควรต้องขยันในการปฏิบัติราชการ
ไม่ประมาท มีวิสัยทัศน์
จัดงานราชการให้สำเร็จด้วยดี
ผู้ประพฤติดีได้เช่นนั้น จึงสมควรอยู่ในวงราชการ

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๕๑๙

ปุดต์ วา ภาตริ สั วา
 สีเลสฺ อสมาคิตํ
 อนนฺทาว ทิ เต พาลา
 ยถา เปตา ตเถว เต ฯ

ชำราชากร ไม่ควรตั้งคนที่ไม่อยู่ในศีลในธรรมให้เป็นใหญ่
 แม้ว่าจะเป็นลูกหรือเป็นพี่น้องของตนก็ตาม
 เพราะคนเหล่านั้นนับเข้าในพวกคนพาล
 ไม่จัดเป็นสายสัมพันธ์ เปรียบเหมือนคนที่ตายแล้ว

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๕๒๑

ทาเส กมฺมกเร โปเส
ลีเสสุ สฺสมาหิตเต
ทกฺเข อฏฺฏจฺานสมฺปนฺเน
อาธิปจฺจสมิ จาปเย ฯ

ถึงเขาจะเป็นคนใช้หรือเป็นคนงาน
แต่ดำรงอยู่ในศีลธรรม มีทักษะ
และมีความขยันหมั่นเพียร
ก็ควรตั้งให้เป็นใหญ่

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๕๒๒

ฉันทมณญ ราชนิโน จสส
จิตตมฺโจ จสส ราชนิโน
อสงกุสกวุตติสส
ส ราชนวสตี วเส ฯ

ข้าราชการ ควรรู้จักอัธยาศัยของเจ้านาย
ควรปฏิบัติตามใจเจ้านาย
อย่าประพฤติตัวเป็นเลี่ยนหนามกับเจ้านาย
ผู้ประพฤติได้เช่นนี้ จึงสมควรอยู่ในวงราชการ

ที่มา : วิรุทธชาดก ขุ.ชา. ๒๘/๒๕๒๔